

Herstelbemiddeling

Ben Heymans (Elegast) en Katrijn Gijbels (BAAL)
namens HCA Vlaanderen
1 juli 2025

Opgroeien

Inhoudstafel

Inhoud

Inhoudstafel.....	2
1. Inleiding: maak kennis met de praktijk.....	3
2. Praktijkbeschrijving.....	5
2.1 De aanleiding: probleem- en vraagstelling.....	5
2.2 Voor wie: doelgroep.....	8
2.3 Wat wil je bereiken: doelen.....	10
2.4 Uitgangspunten van je praktijk.....	12
2.5 Opbouw van je praktijk.....	14
2.6 Inhoud van het aanbod: concrete werkwijze, materialen en links.....	20
2.7 Verwante praktijken.....	22
3. Onderbouwing.....	24
3.1 Theoretisch kader.....	24
3.2 Argumenten op basis van onderzoek.....	27
4. Voorwaarden voor uitvoering.....	33
4.1 Competente medewerkers.....	33
4.2 Kwaliteitsbewaking.....	34
4.3 Ruimte en infrastructuur.....	35
4.4 Kostprijs.....	36
4.5 Overdracht en implementatie.....	36
5. Bronnen.....	38
6. Contactgegevens.....	45
7. Bijlage.....	46

1. Inleiding: maak kennis met de praktijk

Na het gesprek vraagt Luna twijfelend: “Mogen we nog even meelopen met Emre?” Net voor ze de deur van het lokaal buitenstappen, neemt Luna plotseling Emre vast. Liselotte aarzelt even en omhelst hen dan beiden. Ze lachen met z’n drieën.

Luna (14 jaar), Liselotte (13 jaar) en Emre¹ (15 jaar) kregen van de procureur des Konings het aanbod om deel te nemen aan een herstelbemiddeling. De procureur des Konings had de betrokken HCA-dienst² op de hoogte gebracht van feiten van verspreiding van naaktbeelden tussen de verdachte partij Emre en de benadeelde partijen Luna en Liselotte. De HCA-dienst wees het dossier toe aan een herstelbemiddelaar, die elke partij apart uitnodigde voor een kennismakingsgesprek. In dat gesprek kregen ze uitleg over de herstelbemiddeling en de gerechtelijke procedure, werd er naar hun verhaal geluisterd en werd er samen bekeken wat de herstelbemiddeling voor hen zou kunnen betekenen.

Uit de eerste gesprekken bleek dat Emre en de 2 meisjes een hecht vriendengroepje vormden op school. Op een gegeven moment had Emre via een app naaktfoto’s nagemaakt met foto’s uit hun gemeenschappelijke groepschat. Die foto’s raakten verspreid, waardoor de meisjes door iedereen werden aangesproken als ‘de meisjes met de naaktfoto’s’. De meisjes begrepen niet waarom hun vriend zo iets zou doen. Emotioneel heeft het op iedereen een grote impact gehad. Emre begreep niet waarom zijn vriendinnen een klacht tegen hem hadden ingediend. In zijn beleving was het alleen als grap bedoeld. Hij leed erg onder de gevolgen van de feiten: hij moest naar een nieuwe school, was zijn vriendengroep kwijt en zat niet goed in zijn vel. Ook de ouders van Emre waren erg onder de indruk van heel het gebeuren. Emre, Luna en Liselotte besloten om samen in gesprek te gaan. Samen met de herstelbemiddelaar bekeken ze op welke manier ze dat wilden doen.

Tijdens het gesprek was de spanning en stress erg voelbaar. Luna deed als eerste haar verhaal, ze kreeg het emotioneel even moeilijk. Liselotte ondersteunde haar en begon zelf ook haar verhaal te vertellen. Ook Emre kreeg de kans om te vertellen hoe de afgelopen periode voor hem geweest was. De uitwisseling van verhalen hielp hen om meer begrip voor elkaar te hebben. Luna en Liselotte waren benieuwd om te horen hoe het met Emre ging. Op het einde van het gesprek vertelden Luna, Liselotte en Emre dat ze blij waren dat het gesprek had plaatsgevonden. Dat zal hen helpen om wat er gebeurd is tussen hen een plaats te geven.

Door de herstelbemiddeling kregen Emre, Luna en Liselotte de kans om het conflict zelf in handen te nemen en samen op zoek te gaan naar herstel. Bemiddeling biedt de betrokkenen de kans om met elkaar in contact te komen, rechtstreeks of via een herstelbemiddelaar. Het activeert de betrokken personen om te spreken over wat gebeurd is, hoe dat hen geraakt heeft, welke gevolgen zij ondervinden en vooral op welke manier ze samen aan herstel willen werken. De vrijwilligheid van de herstelbemiddeling biedt een kader waarin jongeren hun verantwoordelijkheid kunnen nemen en slachtoffers erkend worden in hun positie. De herstelbemiddelaar vervult daarbij de rol van procesbegeleider, waarin die de partijen informeert over het aanbod en de juridische context, het communicatieproces op gang brengt en de partijen – als ze dat wensen – doorverwijst naar verdere hulpverlening of ondersteuning.

¹ Om de privacy van de betrokkenen te respecteren, werden schuilnamen gebruikt.

² Een dienst voor herstelgerichte en constructieve afhandeling (HCA) of HCA-dienst biedt herstelgerichte en constructieve afhandelingsvormen (de herstelbemiddeling, het herstelgericht groepsoverleg, het positieve project, de gemeenschapsdienst en de leerprojecten) voor minderjarigen die een jeugddelict hebben gepleegd.

In deze praktijkbeschrijving beschrijven we onder meer de doelgroep, de doelen, de uitgangspunten en de opbouw van de herstelbemiddeling als praktijk. Nadien volgt het theoretische kader dat de herstelbemiddeling onderbouwt, met argumenten op basis van onderzoek. Tot slot bespreken we de voorwaarden om de herstelbemiddeling uit te voeren.

2. Praktijkbeschrijving

2.1 De aanleiding: probleem- en vraagstelling

Ontstaan van de praktijk

Herstelbemiddeling is een communicatieproces tussen een minderjarige verdachte (en diens context of steunfiguren) en een slachtoffer om de schade die voortvloeit uit een jeugddelict te herstellen. De (directe of indirecte) dialoog die tot stand wordt gebracht tussen de betrokkenen kan daarbij ook een vorm van herstel zijn. De oorsprong van de herstelbemiddeling is terug te voeren naar het herstelrecht, dat op zijn beurt ontstaan is uit de eeuwenoude gebruiken van inheemse volkeren om met conflicten om te gaan (Légat & Smits, 2013).

Het herstelrecht, dat beter bekendstaat als *restorative justice*, is van Angelsaksische oorsprong en is volgens verscheidene wetenschappers gemeengoed geworden in Canada, de Verenigde Staten, Nieuw-Zeeland en het Verenigd Koninkrijk in brede kringen van de strafrechtsbedeling (Aertsen, 2001; Bullens, 2003). Bullens (2003) stelt wel dat de wortels van de herstelbeweging ook in Europese theoretische bewegingen liggen, zoals het abolitionisme³ en de slachtofferbeweging of de victimologie. Het herstelrecht wordt gezien als een visie op delinquent gedrag en de maatschappelijke reactie daarop (Bullens, 2003). Het herstelrecht ziet criminaliteit als een conflict tussen mensen, waarbij we moeten kijken naar de veroorzaakte schade en naar hoe die hersteld kan worden. In het herstelrecht staan de aangerichte schade en de verstoorde relatie centraal (Goedseels, 2021).

In 1987 ontsproot een Vlaamse variant van herstelbemiddeling uit een experiment van de bijzondere jeugdzorg, uitgevoerd door vzw Oikoten (Légat & Smits, 2013). Vzw Oikoten, dat tot dan toe 'onthemende projecten'⁴ organiseerde, ambieerde de ontwikkeling van (tertiaire) preventieve projecten. Men vond het belangrijk om bij het eerste jeugddelict te reageren op het delinquente gedrag (Ferwerda & Van Leiden, 2012). De 'dienstverlening aan de gemeenschap' was daartoe een eerste aanzet. Al snel bleek dat de minderjarigen die 'dienstverlening aan de gemeenschap' als straffend ervaarden en dat de slachtoffers van het jeugddelict volledig buiten beeld bleven. In navolging van die vaststellingen ontstond het idee om slachtoffers systematisch te betrekken gedurende het volledige proces. Aangezien al snel bleek dat slachtoffers zelf ook noden hadden, zoals erkenning en financiële compensatie, werd de bemiddelingspraktijk in het leven geroepen. Slachtoffers kregen voortaan de kans om zelf actief betrokken te worden in de reactie op het gepleegde feit (Ferwerda & Van Leiden, 2012).

Ook de academische wereld merkte de gebrekkige aandacht voor de noden en behoeften van slachtoffers op en stelde het aan de kaak (Kool, 2009 in Bosma, 2020; Légat & Smits, 2013; Van Garsse, 2008). In 1993 startte de KU Leuven, te midden van de geloofwaardigheids crisis van de traditionele strafrechtelijke aanpak, een actieonderzoek naar wat we voortaan herstelbemiddeling zouden noemen (Légat & Smits, 2013). In 1998 kreeg vzw Oikoten de opdracht om het herstelbemiddelingsmodel in Vlaanderen te implementeren. Anno 2006 werd met de herziene Jeugdbeschermingswet herstelbemiddeling wettelijk verankerd in het jeugdrecht (Ferwerda & Van Leiden, 2012). Het herstelrechtelijk model werd op dat moment, samen met de sanctionerende en maatschappijbeveilgende elementen, gezien als een aanvulling op het beschermingsmodel (Put, 2021).

³ Het abolitionisme staat in de criminologie voor de overtuiging dat het strafrechtssysteem afgeschaft of grondig hervormd moet worden.

⁴ Onthemende projecten zijn projecten waarbij jongeren in uitzichtloze situaties op eigen kracht gedurende enkele maanden of weken wegtrekken van huis. Zie ook [Ontheming | Alba](#).

Anno 2019 kreeg de herstelrechtelijke benadering uiteindelijk een prominente plaats in het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht⁵ (verder: jeugddelinquentiedecreet). Ook de (herstel)bemiddeling is uitgebreid opgenomen in dat decreet. Het is vanuit dat (wettelijk) kader dat we herstelbemiddeling beschrijven.

De herstelbemiddeling kent ook een bredere toepassing als proces of methodiek in andere sectoren zoals onderwijs en jeugdhulp (Goedseels, 2021). Denk bijvoorbeeld aan responsieve cirkels zoals de open-hart-cirkels.

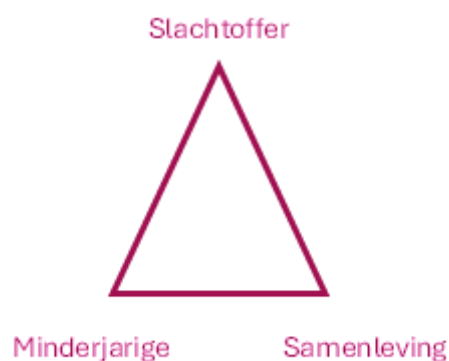
De aard en de gevolgen van de problematiek

Een jeugddelict plegen, heeft gevolgen. Er kan sprake zijn van:

- materiële schade (zoals beschadigingen aan persoonlijke spullen)
- fysieke schade (zoals verwondingen of andere fysieke ongemakken)
- psychologische schade (zoals vernedering, woede, angst ...)
- sociale schade (onveiligheidsgevoelens, plaatsen en/of personen vermijden ...)
- ...

Wanneer we spreken over schade en het herstellen ervan, vertrekken we vanuit het model van de hersteldriehoek. Het herstelrecht stelt de perspectieven van 3 partijen voorop: de minderjarige, het slachtoffer of de slachtoffers en de samenleving.

Zo ervaren zowel Emre als Liselotte en Luna schade door de verspreiding van naaktbeelden. Liselotte en Luna waren erg geschrokken. Luna ging een paar dagen niet naar school en miste heel wat lessen. De ouders van de meisjes waren ook erg geschrokken toen ze de feiten vernamen. Emre werd geschorst op school en moest noodgedwongen op zoek naar een andere school. Ook vriendschappen is hij verloren. Emre kon daarnaast moeilijk slapen en eten door de situatie. Ook op het gezin van Emre had het jeugddelict een impact. Het was erg choquerend voor de ouders van Emre om met hun zoon naar het politiebureau te moeten gaan.

Herstelbemiddeling is een communicatieproces waarbij de minderjarige verdachte, het slachtoffer en hun contexten samen op zoek gaan naar een manier om de schade te herstellen. Het communicatieproces in se is ook een vorm van herstel. Emre, Liselotte en Luna gingen in op het aanbod van de herstelbemiddeling en kozen er alle 3 voor om samen in gesprek te gaan. Dat gesprek ging beter dan ze verwacht hadden en bleek uiteindelijk te helpen om het gebeuren achter zich te kunnen laten.

Schade voor de minderjarige

Wanneer jongeren een jeugddelict plegen of ervan verdacht worden, reageren de gerechtelijke actoren conform het jeugddelinquentiedecreet. De afhandelingen (parket van de procureur des Konings), maatregelen (jeugdrechter) en sancties (jeugdrechtbank) kunnen een stigmatiserend effect hebben. Denk aan tussenkomsten of controles van politiediensten bij de jongere thuis. De omgeving van de jongeren kan ook stigmatiserend reageren op het delinquent gedrag. Er kan uitsluiting plaatsvinden omdat de ouders van hun vrienden bijvoorbeeld niet willen dat hun kind omgaat met iemand die feiten heeft gepleegd.

⁵ Het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht of het jeugddelinquentiedecreet is een wettelijke regeling die het juridische kader rond de aanpak van jeugddelinquentie vastlegt.

De jongeren krijgen als het ware een stempel of label, en kunnen die internaliseren en zich ernaar gedragen (Becker, 1963; Lemert, 1951).

De context van de jongeren ondervindt ook gevolgen van het jeugddelict. Onderzoek wijst uit dat de familie van de jongeren gevoelens van schaamte kan ervaren (Mahoney, 1974; O'Neil, 1969; Snyder, 1971). Die gevoelens van schaamte en andere gevoelens kunnen een impact hebben op de relatie van de jongeren met hun familie. Over de impact van het jeugddelict en de juridische nasleep ervan voor de minderjarige blijkt er verder bijzonder weinig (recente) wetenschappelijke literatuur voorhanden te zijn.

Schade voor het slachtoffer

Na een jeugddelict wordt het slachtoffer geconfronteerd met schade. Die schade kan zowel direct als indirect uit het jeugddelict voortkomen. Ten eerste ondervinden slachtoffers directe gevolgen van het jeugddelict (Dignan, 2005). Die gevolgen kunnen zich afspelen op fysiek, financieel of psychologisch vlak (Bolívar Fernández, 2012). De verschillende domeinen zijn onderling verbonden met elkaar. Fysieke gevolgen kunnen indirecte effecten hebben op het psychologische en het financiële domein (Mason et al., 2006). De psychologische effecten kunnen onder meer een posttraumatische stressstoornis, woede, schuldgevoelens, schaamte, vernedering, minderwaardigheid, angst en depressie zijn. Die psychologische gevolgen kunnen zich zowel op korte als op lange termijn voordoen (Bolívar Fernández, 2012).

Ten tweede brengt het jeugddelict een (subjectieve) ervaring of perceptie met zich mee (Bolívar Fernández, 2012). De betekenis die het slachtoffer aan het delict verleent, kan leiden tot 'sociale schade'. Zo kan er een impact zijn op het gevoel van vertrouwen en kan er daardoor sprake zijn van *social withdrawal* of sociale terugtrekking (Bolívar Fernández, 2012). Het slachtoffer zou bijvoorbeeld de plaats van de feiten kunnen vermijden.

Ten derde kan ook de juridische nasleep van het jeugddelict voor (bijkomende) schade zorgen (Walgrave, 2000). De procedure van het klassieke strafrecht kan de participatie van het slachtoffer belemmeren (Aertsen en Vanfraechem, 2011; Bosma, 2020, Van Camp & Wemmers, 2015). In veel gevallen komt het niet tot een proces, bijvoorbeeld wanneer men de vervolging niet opportuun acht of men de schuld niet kan bewijzen (Walgrave, 2000). Het slachtoffer kan de vervolging ook niet zelf op gang brengen binnen het jeugdrecht (Put, 2021). In dat geval blijft het slachtoffer alleen achter met de schade (Walgrave, 2000). Er kan daarnaast hernieuwd slachtofferschap plaatsvinden als gevolg van de juridische procedure of de houding van professionele partijen (Elbers en Becx, 2020).

Schade voor de samenleving

Een jeugddelict kan ook publieke of openbare schade met zich meebrengen (Walgrave, 2000). In eerste instantie kun je iedere inbreuk op de wet zien als een aanslag op de maatschappelijke waarden van de samenleving. Een jeugddelict kan bovendien angstgevoelens doen ontstaan of aanwakkeren. Er kan ook openbare onrust en/of polarisering ontstaan. Het jeugddelict raakt op die manier aan de levenskwaliteit en de vrede binnen de gemeenschap (Walgrave, 2000).

De ernst van de problematiek

Het is duidelijk dat een jeugddelict heel wat schade kan veroorzaken voor zowel de minderjarige als de slachtoffers en de samenleving. Maar hoe vaak worden er jeugddelicten gepleegd? Om een beeld te krijgen van het aantal jeugddelicten, kijken we naar de instroom van de dossiers in de jaarstatistieken van de Belgische jeugdparketten. De voorbije 10 jaar (tussen 2013 en 2022) kende het aantal delictdossiers een lichte stijging. Vanaf 2022 was er sprake van een daling van 7% ten opzichte van het jaar voordien.

Dat zou toe te schrijven zijn aan “de forse daling van zaken in relatie tot COVID-19” (Bureau Statistische Analyse: Steundienst van het Openbaar Ministerie, 2023). In het jaar 2022 was er sprake van 60.669 delictdossiers op de Belgische jeugdparketten (Bureau Statistische Analyse: Steundienst van het Openbaar Ministerie, 2023).

Van de 60.669 delictdossiers die in 2022 op de jeugdparketten instroomden, bestond het grootste deel (34%) uit eigendomsdelicten (zoals diefstal met geweld en afpersing, winkeldiefstal, woninginbraken, informaticacriminaliteit, vandalisme). Verder ging een groot deel (26%) over persoonsdelicten (zoals belaging en slagen en verwondingen). In 12% van de delicten ging het over inbreuken tegen de openbare veiligheid en openbare orde (zoals bedreigingen, wapenbezit, smaad en weerspannigheid). In 10% van de gevallen ging het om een drugsdelict. Tot slot was er in 8% van de delicten sprake van openbare overlast en verkeersdelicten (zoals nachtlawaai, dronkenschap en wildplassen) en was er in 7% sprake van inbreuken tegen de publieke moraal en familie (zoals aanranding en verspreiding van naaktbeelden) (Bureau Statistische Analyse: Steundienst van het Openbaar Ministerie, 2023).

Als we meer specifiek kijken naar Vlaanderen, zien we dat er bij de Vlaamse jeugdparketten ook sprake is van een daling van de instroom van delictdossiers in 2021 en 2022 (Opgroeien, 2023). In 2022 was er sprake van 36.664 delictdossiers op de Vlaamse jeugdparketten (Opgroeien, 2023).

Officiële statistieken, zoals de hierboven gepresenteerde cijfers over de instroom op het niveau van de jeugdparketten, dekken de lading niet. Officiële statistieken bieden zicht op het topje van de ijsberg. Dat is maar een fractie van de ‘reële’ omvang van de jeugdcriminaliteit. Naast de registratie van criminaliteit door die officiële instanties zijn er uiteraard veel criminele feiten die niet worden ontdekt en niet worden geregistreerd (*dark number*), bijvoorbeeld omdat het om zogenoemde slachtofferloze delicten gaat, of omdat slachtoffers niet altijd bereid zijn om aangifte te doen. Maar ook de werklast, capaciteit en prioriteitenstelling van het politionele en justitiële apparaat hebben een grote invloed op wat wordt ontdekt, geverbaliseerd en doorstroomt, en dus ook op de statistieken die daarover worden opgesteld. (Pleysier et al., 2015).

2.2 Voor wie: doelgroep

Doelgroep

Het jeugddelinquentiedecreet bepaalt in de eerste plaats wie voor herstelbemiddeling in aanmerking komt. Dat decreet beschrijft een aantal voorwaarden. De verwijzende gerechtelijke actoren, die het mandaat hebben om het bemiddelingsaanbod te doen, houden rekening met die voorwaarden. Ten eerste moet er sprake zijn van ernstige aanwijzingen van schuld. Ten tweede is het de bedoeling dat de minderjarige verdachte of delictpleger het jeugddelict niet ontkent. Ten derde moet er een slachtoffer geïdentificeerd zijn. Dat slachtoffer kan zowel een rechtspersoon als een natuurlijk persoon zijn.

Als aan de voorwaarden is voldaan, kan herstelbemiddeling aangeboden worden aan de minderjarige en de benadeelde(n). Het is nadien aan de minderjarige en het slachtoffer om te bepalen of ze al dan niet willen deelnemen aan de herstelbemiddeling. Verder maken naast het slachtoffer en de minderjarige verdachte ook de ouders en/of opvoedingsverantwoordelijken deel uit van de herstelbemiddeling. De minderjarige en diens slachtoffer(s) kunnen zich bovendien laten bijstaan door steunfiguren, vertrouwenspersonen en/of advocaten. Ook die keuze ligt volledig bij hen.

In het voorbeeld van Emre, Liselotte en Luna besloten de betrokkenen dat de ouders niet aanwezig zouden zijn tijdens het rechtstreekse gesprek om een veilige en vertrouwelijke sfeer te creëren. Tijdens de kennismakingsgesprekken en de daaropvolgende gesprekken waren de ouders wel aanwezig.

Drempels

De keuze om al dan niet deel te nemen, ligt altijd bij de betrokken partijen. Er zijn geen exclusiecriteria die de betrokkenen belemmeren om deel te nemen aan een herstelbemiddeling. De HCA-diensten werken drempels om deel te nemen maximaal weg en informeren de betrokken personen over het aanbod. In het geval van (psychiatrische) problematieken of verstandelijke beperkingen kijken ze met de persoon in kwestie en diens context naar de mogelijkheden om een herstelbemiddeling aan te vatten en te doorlopen. In die gevallen bespreken ze altijd de optie om een steunfiguur en/of vertrouwenspersoon te betrekken. Verder zetten ze waar nodig tolken in.

Om eventuele drempels weg te werken, is inspraak en participatie van de betrokken partijen essentieel. De herstelbemiddelaar vervult de rol van procesbegeleider die altijd op maat van de partijen werkt. Zo kan de herstelbemiddelaar gebruikmaken van stellingen wanneer de minderjarige zich moeilijk verbaal kan uitdrukken of kan een direct gesprek al wandelend plaatsvinden als blijkt dat een gespreksruimte niet werkt voor de betrokkenen. De herstelbemiddelaar gaat met andere woorden telkens in samenspraak met de betrokkenen op zoek naar (creatieve) manieren om mogelijke drempels in het (communicatie)proces te overbruggen.

De doelgroep in cijfers

Het registratiesysteem Begeleiding in Cijfers (Binc) biedt een cijfermatig overzicht van de doelgroep over alle HCA-diensten heen. In 2022 was de gemiddelde leeftijd van minderjarige delictplegers en/of verdachten 15,5 jaar. Het grootste deel van de jongeren is dan ook tussen 15 en 17 jaar. In 2022 was 80% van de minderjarige delictplegers en/of verdachten mannelijk. In 31% van de feiten was er sprake van opzettelijke slagen en verwondingen.

In 69% van de gevallen was het slachtoffer een natuurlijke persoon. In de overige 30,5% ging het om rechtspersonen. Als er van een natuurlijk slachtoffer sprake was, ging het in 57% van de gevallen om een slachtoffer dat minderjarig was. Net geen 20% van de natuurlijke slachtoffers was vrouwelijk in 2022.

De doelgroep en de praktijk

Zoals hierboven beschreven werd herstelbemiddeling in 1987 in het leven geroepen nadat was gebleken dat de minderjarigen de 'dienstverlening aan de gemeenschapsdienst' als straffend ervaren en dat de noden van het slachtoffer buiten beeld bleven. Eind jaren 80 startte men vanuit de Onderzoeksgroep Penologie en Victimologie een onderzoek naar de noden en behoeften van slachtoffers, waarna diezelfde onderzoeksgroep in 1993 een actieonderzoek voerde naar de herstelbemiddeling (Van Garsse et al., 2005). In het kader van dat onderzoek naar de 'mogelijkheden van dader-slachtofferbemiddeling bij relatief zware feiten' werden interviews afgenomen met betrokken slachtoffers en daders en werd een bemiddelingsmethodiek ontwikkeld (Aertsens & Lauwaert, 2001).

Daarnaast werd van 2010 tot en met 2013 een zogenoemd projectmatig wetenschappelijk onderzoek⁶ gevoerd waarbij ze naast herstelbemiddelaars ook minderjarige verdachten, hun ouders, slachtoffers en ouders van slachtoffers bevroegen aan de hand van schriftelijke vragenlijsten om de methodiek te evalueren en bij te sturen om te komen tot een best practice (Légar & Smits, 2013). Daarnaast maken sommige HCA-diensten gebruik van tevredenheidsmetingen die de betrokkenen na afloop van de herstelbemiddeling invullen. De feedback die daaruit voortkomt analyseren ze en gebruiken ze om de praktijk bij te sturen.

⁶ In het onderzoek werden respondenten geselecteerd bij de HCA-diensten BAAL (Limburg), BIC (Mechelen) en CAFT (Turnhout).

Tot slot is de doelgroep eigenaar van het bemiddelingsproces tijdens de herstelbemiddeling. De betrokkenen sturen met andere woorden altijd het proces.

2.3 Wat wil je bereiken: doelen

Het hoofddoel van een herstelbemiddeling is om de schade die voortvloeit uit een jeugddelict te herstellen. Aan de hand van een communicatieproces tussen de minderjarige delictpleger, het slachtoffer, hun contexten en eventuele steunfiguren, zoeken we naar mogelijke manieren van herstel.

De herstelbemiddelaar begeleidt het communicatieproces tussen de betrokken partijen en tracht samen met hen betekenis te geven aan het woord herstel, wat je op verschillende manieren kunt invullen: reëel en symbolisch herstel, materieel en moreel herstel, herstel tussen de partijen onderling en herstel tussen de partijen en de samenleving (Bullens, 2003). De concrete invulling daarvan ligt volledig in handen van het slachtoffer, de verantwoordelijke jongere en hun contexten.

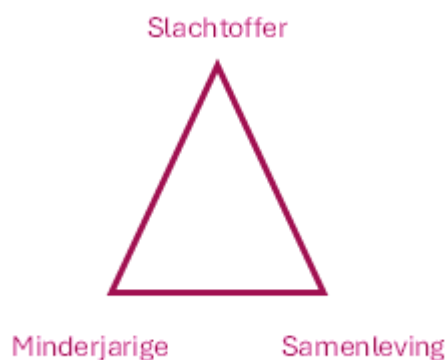
In de praktijk zien we dan ook dat de invulling van herstel zeer divers kan zijn. Voorbeelden van herstel zijn financieel herstel, waarbij het slachtoffer financieel gecompenseerd wordt voor de geleden schade. Daarnaast kan er sprake zijn van zuivere informatie-uitwisseling, waarbij de betrokken partijen vragen aan elkaar kunnen stellen en hun verhaal vertellen. Beloftes maken (zoals op het rechte pad blijven), klussen in natura, vrijwilligerswerk doen ... zijn andere vormen van herstel die binnen een herstelbemiddeling overeengekomen kunnen worden.

Onderzoek toont aan dat sommige partijen niet altijd op een specifiek eindresultaat uit zijn, maar op een proces dat hen in staat stelt zich ten opzichte van de feiten en elkaar te herpositioneren (Bullens, 2003). Het is vooral het proces dat van tel is, niet per se een oplossing. Elke dialoog kan een verschil maken. En zelfs als het niet tot een akkoord komt, kan die dialoog toch zijn waarde hebben gehad (De Pauw, 2021). Herstelbemiddeling gaat dus verder dan alleen het bereiken van die (herstel)overeenkomst. Het communicatieproces op zich mogen we als een vorm van herstel beschouwen. (Ferberda et al., 2012).

Het communicatieproces rond herstel

De focus op communicatie is sterk verbonden met de filosofie van het herstelrecht. Een jeugddelict wordt gezien als een conflictsituatie waarbij het slachtoffer, de minderjarige verdachte en de samenleving centraal staan en negatieve gevolgen ondervinden. Die partijen worden met elkaar in contact gebracht en worden betrokken bij de afhandeling van het jeugddelict. Dat veronderstelt participatie en communicatie (Ferberda et al., 2012). Het conflict wordt als het ware teruggegeven aan de partijen, die geactiveerd worden om met elkaar in dialoog te gaan. Het doel is om een ruimte te creëren waarin ze hun verhalen, ervaringen, verwachtingen en meningen delen, vragen aan elkaar stellen, vertellen over de gevolgen die ze hebben ondervonden en hun verwachtingen rond herstel uitspreken (Bullens, 2003).

Binnen het communicatieproces van een herstelbemiddeling krijgt de hersteldriehoek een prominente plaats. Bij elke pijler van de hersteldriehoek kunnen we verschillende (sub)doelen formuleren die we koppelen aan het communicatieproces: herstel voor de minderjarige, voor het slachtoffer en voor de samenleving. Ook daarbij is het belangrijk om te herhalen dat we het communicatieproces en de dialoog voor sommige betrokkenen al als een vorm van herstel mogen zien, los van het feit of de betrokkenen daadwerkelijk tot een oplossing of akkoord zijn gekomen (De Pauw, 2021).

Herstel voor de minderjarige

Binnen een herstelbemiddeling geven we jongeren de kans om hun verantwoordelijkheid voor het jeugddelict op te nemen en de schade die ze het slachtoffer hebben toegebracht te herstellen. De verantwoordelijkheid van de jongeren plaatsen we centraal en we zoeken samen met de jongeren naar de betekenis die zij eraan willen geven. We zien dat als een leerproces, waarbij de herstelbemiddelaar de jongere zal begeleiden. Door herstelgerichte vragen te stellen, het perspectief van het slachtoffer binnen te brengen, op het eigen aandeel in te zoomen ... krijgen jongeren een sterker inzicht in het eigen jeugddelict en welke gevolgen dat met zich meebrengt. Dat inzicht helpt de jongeren om te zoeken naar manieren om hun verantwoordelijkheid op te nemen ten opzichte van het slachtoffer, en om hun positie binnen de samenleving (terug) te vinden.

Herstel voor het slachtoffer

Ook slachtoffers versterken we binnen de herstelbemiddeling in hun positie. De herstelbemiddeling heeft tot doel om de stem van het slachtoffer een centrale plaats te geven. We horen slachtoffers en activeren hen om een rol te spelen in de zoektocht naar herstel. De herstelbemiddelaar gaat met het slachtoffer in gesprek over de beleving van het jeugddelict, de gevolgen ervan en de verwachtingen ten aanzien van de minderjarige. Op die manier krijgen slachtoffers de nodige ruimte en ondersteuning om te onderzoeken op welke manier er herstel kan plaatsvinden voor hen. De herstelbemiddelaar zal naar de stem van de slachtoffers luisteren, zal de nodige erkenning geven aan slachtoffers en hun positie.

Herstel voor de maatschappij

Binnen een herstelbemiddeling zien we de samenleving ook als een van de getroffen partijen. De relatie tussen de minderjarige verdachte, het slachtoffer en de samenleving kan evenzeer onder druk komen te staan door het jeugddelict. De herstelbemiddeling is een kans voor de betrokken partijen om opnieuw een plaats te vinden in de maatschappij. De herstelbemiddelaar ondersteunt de jongeren om te reflecteren over het jeugddelict en de normen die ze met hun gedrag overschreden hebben (Steketee et al., 2006).

Daarnaast helpt de herstelbemiddeling om polarisatie en verzuring tegen te gaan. In plaats van de nadruk te leggen op het straffen, zet men het herstel in de verf. De partijen krijgen de kans om naar elkaar toe te bewegen vanuit gelijkwaardigheid en eenzelfde focus op de toekomst. De verantwoordelijke jongere krijgt een stem/gezicht, wat mogelijk een positief effect heeft op het onveiligheidsgevoel van het slachtoffer en de (bredere) context (Bullens, 2003).

Informereren en doorverwijzen

Naast het communicatieproces, streeft de herstelbemiddelaar nog andere doelen na zoals informeren en (actieve) doorverwijzing.

In de praktijk zien we dat de HCA-dienst vaak de eerste instantie is waarmee de jongeren, hun slachtoffers en contexten in contact komen nadat er een klacht is ingediend bij de politie. Zodra er een proces-verbaal wordt opgesteld, komt er een juridische procedure op gang. Die juridische procedure is voor veel mensen een complex proces. De herstelbemiddelaar speelt een belangrijke rol door correct en helder te informeren. Naast informatie over het aanbod van herstelbemiddeling, is het net zo belangrijk om de partijen te informeren over de juridische procedure – zowel voorafgaand aan als na de herstelbemiddeling. De herstelbemiddelaar zal de nadruk leggen op de weg die het dossier aflegt (van politie, via het jeugdparket en/of de jeugdrechtbank naar de HCA-dienst). De bemiddelaar bespreekt met de partijen ook de wijze waarop het resultaat van de herstelbemiddeling teruggekoppeld wordt naar de verwijzende instantie en de juridische mogelijkheden na afronding van de herstelbemiddeling.

Daarnaast vervult de herstelbemiddelaar de rol van actieve doorverwijzer. Als er tijdens de gesprekken met (een van) de partijen een hulpvraag naar boven komt, zullen herstelbemiddelaars bekijken hoe ze daaraan kunnen tegemoetkomen zonder de principes van neutraliteit en gelijkwaardigheid (zie verder) uit het oog te verliezen. In veel gevallen zal de herstelbemiddelaar luisteren naar de hulpvraag en hen informeren over het bestaande hulpverleningsaanbod. De bemiddelaar kan de betrokken partij ook altijd doorverwijzen naar een advocaat voor juridisch advies.

2.4 Uitgangspunten van je praktijk

Er bestaan verschillende uitgangspunten die het kader van de herstelbemiddeling bewaken en de praktijk richting geven. Een van de belangrijkste uitgangspunten is dat de herstelbemiddelaar altijd handelt conform de centrale werkingsprincipes van de herstelbemiddeling: vrijwilligheid, meerzijdige partijdigheid en vertrouwelijkheid. Daarnaast verwachten we van herstelbemiddelaars dat ze zich transparant opstellen. De herstelbemiddelaar houdt zich bovendien aan de deontologische code, die bestaat uit gedragsregels en basisregels voor de herstelbemiddeling.

Ook zijn er verwachtingen naar de betrokken partijen. Dat betekent dat er van de minderjarige verdachten verwacht wordt dat ze bereid zijn om hun verantwoordelijkheid te nemen en in (directe of indirecte) dialoog te gaan met hun slachtoffer. Van slachtoffers verwachten we ook dat ze openstaan voor een dialoog over het jeugddelict en de gevolgen ervan. Tot slot is een van de uitgangspunten dat de partijen de regie in eigen handen kunnen nemen en het proces zelf vormgeven.

Centrale werkingsprincipes

Herstelbemiddeling bestaat uit 3 centrale werkingsprincipes:

- vrijwilligheid
- meerzijdige partijdigheid
- vertrouwelijkheid.

De principes maken integraal deel uit van de deontologische code waar de herstelbemiddelaars naar handelen (zie verder bij 4.2. Kwaliteitsbewaking). Ze worden altijd uitgebreid toegelicht aan de betrokken partijen, zodat zij met geïnformeerde toestemming aan het proces kunnen deelnemen.

Vrijwilligheid is de kern van herstelbemiddeling (Gavrielides, 2007). De vrijwilligheid impliceert dat elke partij de vrije keuze heeft om deel te nemen aan de herstelbemiddeling. De vrijwilligheid blijft van toepassing gedurende de volledige procedure en partijen hebben altijd het recht om de herstelbemiddeling stop te zetten. Mocht dat het geval zijn, dan zal de herstelbemiddelaar niets rapporteren over de redenen van stopzetting – in overeenkomst met het vertrouwelijkheidsprincipe (Buyl, 2020).

Het principe van **vertrouwelijkheid** is van toepassing op alle betrokken personen die deelnemen aan de herstelbemiddeling. Enerzijds is het van toepassing op de minderjarige verdachte en het slachtoffer, alsook de betrokken steunfiguren. Aan hen wordt gevraagd om op vertrouwelijke wijze om te gaan met de informatie die besproken wordt binnen de herstelbemiddeling. Anderzijds is de vertrouwelijkheid ook van toepassing op de herstelbemiddelaars, die op vertrouwelijke wijze zullen omgaan met hun mandaat.

Het jeugdparket en/of de jeugdrechtbank mandateren de HCA-dienst om met de minderjarige verdachte en het slachtoffer een herstelbemiddeling op te starten. Dat betekent dat de HCA-dienst verslag zal uitbrengen over het resultaat van de herstelbemiddeling. De notie van vertrouwelijkheid bewaakt het principe dat de gerechtelijke instanties geen inhoudelijke informatie krijgen, tenzij er toestemming is van alle partijen om de informatie toch door te geven. Met toestemming zal de bemiddelaar een overeenkomst opstellen waarin die het verhaal van de partijen, hun standpunten en de overeengekomen vorm van herstel neerschrijft.

Het werkingsprincipe '**meerzijdige partijdigheid**' wijst erop dat de herstelbemiddelaar, afhankelijk van wat nodig is, wisselend betrokken is bij de deelnemende partijen (Bijlsma & Dierx, 2017). De herstelbemiddelaar behandelt de partijen op gelijke wijze, houdt zich niet bezig met de inhoud van de feiten en neemt een onafhankelijke positie in. Herstelbemiddelaars zijn als het ware neutrale tussenpersonen die geen partij kiezen voor een van de betrokkenen. Ze bewaken bovendien gelijkmatig de belangen van alle partijen. Die rol is dan ook niet te verwarren met die van de advocaat of de rechter, die wel de taak heeft om beslissingen te nemen of advies te geven (Lauwaert, 2009).

Transparantie

Herstelbemiddelaars nemen een transparante houding aan tijdens de herstelbemiddeling. Ze communiceren altijd open over hun eigen rol en over het verloop, het doel en de grenzen van de herstelbemiddeling. De herstelbemiddelaars stemmen daarnaast voortdurend op een transparante manier af met de partijen over welke informatie ze al dan niet mogen terugkoppelen naar welke personen en/of instanties tijdens en na de herstelbemiddeling. De transparante houding van de herstelbemiddelaar faciliteert op die manier de vertrouwelijkheid en de meerzijdige partijdigheid tijdens de herstelbemiddeling.

Verantwoordelijkheid

De minderjarige verdachte moet bereid zijn om de verantwoordelijkheid op te nemen voor het jeugddelict en de gevolgen voor het slachtoffer. De verantwoordelijkheid van de jongeren vormt het uitgangspunt van de Vlaamse visie op de aanpak van jeugddelinquentie die jongeren benadert als 'verantwoordelijke jonge mensen' die verantwoordelijk zijn voor hun daden en de gevolgen ervan (memorie van toelichting decreet jeugddelinquentierecht, 2019).

Werken vanuit een herstell filosofie legt de nadruk op responsabilisering en het opnemen van individuele verantwoordelijkheid. Minderjarige verdachten kunnen verantwoordelijkheid nemen voor hun acties, de gevolgen inzien en de schade op een betekenisvolle manier herstellen voor alle betrokken partijen. Het doel is een herstelgericht signaal te geven dat het verantwoordelijkheidsbesef van de minderjarige delictpleger en het veiligheidsgevoel van de gemeenschap vergroot (memorie van toelichting decreet jeugddelinquentierecht, 2019).

Dialogoog en communicatie

In de wetenschappelijke literatuur zijn verschillende definities te vinden van herstelbemiddeling. Een gemeenschappelijke factor is de verwachting dat er een dialoog opgestart wordt tussen de minderjarige verdachte, het slachtoffer en hun contexten, en dat zij bereid zijn met elkaar te communiceren over het jeugddelict. De herstelbemiddeling is een dialooggedreven proces dat de minderjarige verdachte en het slachtoffer samenbrengt in een directe of indirecte dialoog. De betrokken partijen moeten dus openstaan voor elkaar: vragen stellen, antwoorden verkrijgen, schade en gevolgen bespreken, samen rond herstel denken ... Dat vereist actieve participatie en een open dialoog.

Regie in handen van de partijen

Een herstelbemiddeling heeft tot doel om de betrokken partijen de regie te geven over het conflict en de gevolgen ervan. De partijen weten zelf het best wat ze nodig hebben om met het conflict om te gaan. Hier zet de herstelbemiddelaar maximaal op in: erbij blijven zonder in te vullen wat het moet of kan worden, ondersteunen in het onderzoeken van de verschillende keuzemogelijkheden, stilstaan bij de gevolgen ... (Van Eynde, 2016b). De regie van het proces ligt volledig in handen van de partijen en zij zijn actieve betrokkenen die het proces mee vormgeven. De rol van de herstelbemiddelaar is om een kader te bieden waarbij de partijen in dialoog kunnen gaan, binnen de grenzen en conform de werkingsprincipes van het aanbod.

De herstelbemiddelaar is een procesbegeleider die op maat van de partijen werkt. Wat hebben de partijen nodig om met elkaar in dialoog te kunnen gaan? Met welke factoren moeten bemiddelaars rekening houden? Welke drempels moeten ze weghalen opdat de partijen samen tot een oplossing kunnen komen? Om daarop een antwoord te vinden, is inspraak en participatie van de partijen cruciaal.

2.5 Opbouw van je praktijk

De herstelbemiddeling is opgebouwd uit verschillende fasen met concrete acties van de herstelbemiddelaar en de betrokken partijen. Volgende fasen lichten we hieronder verder in detail toe:

- aanbod door het jeugdparket of de jeugdrechtbank
- eerste contacten met de betrokken partijen
- kennismakingsfase
- verkenning en bemiddeling
- uitkomst van de bemiddeling
- uitvoering en afronding van het bemiddelingsproces.

De herstelbemiddelaar begeleidt de betrokken partijen tijdens de fasen van de herstelbemiddeling en doet dat altijd in hun tempo. De duurtijd van elke fase – en bijgevolg van de volledige herstelbemiddeling – is dus altijd verschillend. Verschillende factoren bepalen de duur, zoals de tijdsinvestering en het engagement van de partijen, hun visie op het jeugddelict, hun verwachtingen rond herstel, de agenda van de partijen en herstelbemiddelaar ...

Aanbod door het jeugdparket of de jeugdrechtbank

Het jeugdparket en/of de jeugdrechter kan aan de minderjarige verdachte/delictpleger en diens slachtoffer(s) herstelbemiddeling aanbieden nadat er een jeugddelict heeft plaatsgevonden. De vaststellende politiediensten maken het proces-verbaal met de gegevens van de betrokken partijen en de omschrijving van het jeugddelict over aan de procureur des Konings (het jeugdparket).

De procureur des Konings is verplicht om herstelbemiddeling aan te bieden. Hij doet dat aanbod schriftelijk, zowel ten aanzien van de minderjarige als ten aanzien van de ouders, de wettelijke vertegenwoordigers of de opvoedingsverantwoordelijken én de slachtoffers.

Naast de procureur des Konings kan ook de jeugdrechter herstelbemiddeling aanbieden. De zaak wordt dan door het jeugdparket voor de jeugdrechtbank gebracht. De jeugdrechter heeft altijd de mogelijkheid om een aanbod tot herstelbemiddeling in overweging te nemen, maar is daartoe niet verplicht – in tegenstelling tot de procureur des Konings. De jeugdrechter kan het aanbod tot herstelbemiddeling uitspreken, zowel in de voorlopige fase als in de fase ten gronde.

In het geval van Emre kwam het aanbod van de procureur des Konings van het gerechtelijk arrondissement waar Emre woont. Die procureur des Konings was bevoegd voor het dossier en deed het aanbod tot herstelbemiddeling als reactie op de feiten van de verspreiding van naaktbeelden.

Eerste contacten met de betrokken partijen

De procureur des Konings of de jeugdrechter stelt de betrokken partijen in kennis van het aanbod tot herstelbemiddeling. Volgens het decreet zal de procureur des Konings dat doen aan de hand van een aanbodsbrief. Die aanbodsbrief is dezelfde in alle jeugdparketten in de verschillende arrondissementen. De brief verwijst naar de kwalificatie, de locatie en de datum van het jeugddelict. De procureur des Konings schrijft hierin dat het zinvol is om een bemiddeling op te starten. Vervolgens volgt een korte omschrijving van de herstelbemiddeling, waarin de doelstelling en de principes van herstelbemiddeling duidelijk naar voren komen.

De aanbodsbrief maakt melding van het recht op bijstand door een advocaat, en de procureur des Konings verduidelijkt dat de partijen 15 werkdagen bedenktijd hebben om al dan niet op de herstelbemiddeling in te gaan.

Wanneer de jeugdrechter het aanbod tot herstelbemiddeling doet, zal die dat vermelden in diens beschikking (voorlopige fase) of het vonnis (fase ten gronde). De jeugdrechter duidt daarbij de dienst aan die belast is met de organisatie van de herstelbemiddeling.

De minderjarige verdachte en het (minderjarige) slachtoffer krijgen elk een jeugadvocaat toegewezen. De balie brengt de jeugadvocaat op de hoogte dat diens cliënt een aanbod tot herstelbemiddeling heeft ontvangen. De HCA-dienst zal ook altijd de jeugadvocaat op de hoogte houden van het verdere verloop van het dossier.

Aan de partijen wordt gevraagd om contact op te nemen met de HCA-dienst. Als dat niet gebeurt binnen de 8 werkdagen, zal de HCA-dienst zelf contact met hen opnemen. De wijze van dat contact kan verschillend zijn. Er zijn HCA-diensten die na de aanbodsbrief beslissen een tweede brief naar de betrokken partij te sturen met opnieuw de vraag om contact op te nemen. Er zijn ook diensten die via die tweede brief de partij uitnodigen voor een gesprek bij hen op de dienst of zelfs een huisbezoek aankondigen. In dat laatste geval noteert de herstelbemiddelaar op welke datum en welk tijdstip die zal langskomen om het aanbod tot herstelbemiddeling verder toe te lichten.

De reactie van de partijen op die brieven bepaalt of er verdere stappen binnen de herstelbemiddeling mogelijk zijn. Aangezien het om een vrijwillig aanbod gaat, zijn de betrokken partijen vrij om het aanbod al dan niet te aanvaarden. Het bemiddelingsproces kan alleen van start gaan als zowel de minderjarige verdachte als het slachtoffer het proces wil opstarten.

Zodra (minstens) 1 partij niet reageert op de eerste contacten of aangeeft het bemiddelingsproces niet te willen aanvaarden, zal de herstelbemiddeling op de HCA-dienst worden afgerond. De bemiddelaar brengt de procureurs des Konings of de jeugdrechter op de hoogte. Ook de partijen worden op de hoogte gebracht van het feit dat het dossier op de HCA-dienst afgerond werd.

Als zowel de minderjarige verdachte als het slachtoffer bereid is het aanbod van de herstelbemiddeling verder te bespreken, zal de herstelbemiddelaar de partijen apart uitnodigen voor een kennismakingsgesprek.

In ons voorbeeld ontvingen alle betrokkenen (Emre, Liselotte en Luna) een aanbodsbrief van het parket van de procureur des Konings. In die aanbodsbrief konden zij een korte omschrijving van de herstelbemiddeling terugvinden en een verwijzing naar de feiten waarover bemiddeld kon worden. Zij namen afzonderlijk contact op met de betrokken HCA-dienst om het aanbod verder te bespreken.

Kennismakingsfase

De herstelbemiddelaar start het proces met een kennismakingsgesprek. Dat gesprek wordt afzonderlijk ingepland, zowel met de minderjarige verdachte als met het slachtoffer. Als de partij minderjarig is, worden de ouders of opvoedingsverantwoordelijken uitgenodigd voor het gesprek. De partijen zijn vrij om te kiezen welk steunfiguur zij graag willen betrekken en uitnodigen voor het kennismakingsgesprek. Als de partij dat vraagt, wordt ook de jeugdadvoocaat mee uitgenodigd voor het gesprek.

In het verhaal van Emre, Liselotte en Luna kozen Liselotte en Luna elk afzonderlijk voor een kennismakingsgesprek met hun ouders bij hen thuis. Emre liet het kennismakingsgesprek liever plaatsvinden op de HCA-dienst, in de aanwezigheid van zijn ouders en zijn jeugdadvoocaat.

In het kennismakingsgesprek komen verschillende zaken aan bod:

- De herstelbemiddelaar licht het aanbod tot herstelbemiddeling uitgebreid toe zodat de partij volledig geïnformeerd is over wat dat aanbod inhoudt.
- De herstelbemiddelaar licht zijn rol toe binnen het proces.
- De herstelbemiddelaar biedt tijd en ruimte om te spreken over het jeugddelict, de beleving achter de feiten, de gevolgen die ermee gepaard gaan en wat er nodig is om de gevolgen te herstellen.
- De herstelbemiddelaar maakt met de partij de nodige werkafspraken om een vlot bemiddelingsproces te garanderen.

De herstelbemiddelaar start het kennismakingsgesprek door zichzelf voor te stellen en geeft toelichting over het aanbod tot herstelbemiddeling. We merken dat het gerechtelijk systeem voor partijen niet altijd duidelijk is, waardoor de herstelbemiddelaar voldoende tijd zal nemen om uit te leggen hoe dat aanbod bij de HCA-dienst terechtgekomen is (klacht bij de politie > proces-verbaal > jeugdparquet (> jeugdrechtbank) > HCA-dienst). De herstelbemiddelaar licht de doelstelling van een herstelbemiddeling toe en schenkt daarbij aandacht aan de principes van vrijwilligheid en vertrouwelijkheid (zie hierboven bij uitgangspunten).

Vervolgens legt de herstelbemiddelaar uit welke rol die in het bemiddelingsproces zal opnemen. Binnen die rol is het principe van meerzijdige partijdigheid van belang. De herstelbemiddelaar heeft een neutrale houding en kan geen tips of advies geven. Desgewenst zal de herstelbemiddelaar de partij dan ook doorverwijzen naar de jeugdadvoocaat. De herstelbemiddelaar bespreekt de stappen om de communicatie tussen de betrokken partijen op gang te brengen en is daar altijd transparant over.

Na een toelichting van het aanbod tot herstelbemiddeling en de rol van de herstelbemiddelaar, krijgen de partijen de mogelijkheid om hun verhaal te delen. De herstelbemiddelaar nodigt elke partij uit om over het jeugddelict te vertellen. Het feitelijke verhaal wordt geschetst, waarbij de herstelbemiddelaar probeert om dieper in te gaan op de beleving en emoties die ermee gepaard gaan. De gevolgen van het jeugddelict worden uitgebreid besproken, zowel bij het slachtoffer als bij de minderjarige verdachte (eigen gevolgen, maar ook wat die denkt dat de gevolgen voor het slachtoffer zijn geweest). Het principe van 'gevolg' wordt breed ingevuld, met aandacht voor zowel fysieke, als materiële, als financiële, als psychologische en sociale gevolgen. Om de gevolgen van het jeugddelict en de bijbehorende emoties verder uit te diepen helpen vragen zoals deze: Wat ging er op dat moment door je hoofd? Welke impact heeft dat op jou gehad? Hoe kijk je er nu op terug? Wat is er nodig om dit te kunnen herstellen?

De feitelijke weergave van het jeugddelict, de emoties die erbij komen kijken en de gevolgen die het jeugddelict heeft meegebracht, bieden gespreksstof om nadien dieper in te gaan op het thema herstel. De herstelbemiddelaar nodigt de partijen uit om te reflecteren over mogelijke manieren van herstel. Herstel- en oplossingsgerichte vragen brengen het denkproces op gang, zoals: Hoe heeft het jou en eventuele anderen geraakt? Wat heb je nodig om nu verder te kunnen? Wat kan/mag de andere partij van jou verwachten? ... De herstelbemiddelaar probeert met de partij tot concrete voorstellen tot herstel te komen.

Tot slot worden er binnen het kennismakingsgesprek nog concrete werkafspraken gemaakt. Die kunnen gaan over op de manier waarop de herstelbemiddelaar in de toekomst opnieuw contact zal opnemen, wie er verder binnen de herstelbemiddeling betrokken mag worden, hoe en waar een volgende afspraak kan plaatsvinden ... De herstelbemiddelaar probeert zoveel mogelijk op maat te werken en stemt daarvoor grondig af met de partij. Op die manier tracht de herstelbemiddelaar te garanderen dat het proces in regie van de betrokken partijen blijft.

De herstelbemiddelaar licht daarbij ook toe dat er 2 manieren zijn om verder te bemiddelen: direct of indirect. Partijen kunnen er enerzijds voor kiezen om in een directe bemiddeling te stappen. De partijen zijn dan bereid om met elkaar aan tafel te zitten en rechtstreeks met elkaar, in aanwezigheid van de bemiddelaar, te communiceren. Anderzijds kunnen partijen ervoor kiezen om de communicatie indirect te laten verlopen. Bij een indirecte bemiddeling treedt de herstelbemiddelaar op als 'boodschapper' en zal die de verhalen, beleving, gevolgen en voorstellen tot herstel overbrengen tussen de partijen zonder dat zij rechtstreeks met elkaar in contact komen. De manier waarop de uitwisseling van standpunten gebeurt, ligt volledig in handen van de betrokken partijen. De herstelbemiddelaar bewaakt altijd dat de manier van uitwisseling verloopt op een transparante en gelijkwaardige manier.

De vrijwilligheid van een herstelbemiddeling blijft gegarandeerd gedurende het volledige bemiddelingsproces. Dat houdt in dat partijen tijdens of na het kennismakingsgesprek altijd mogen aangeven of zij het proces al dan niet willen voortzetten. Zodra beide partijen aangeven verder te willen met de herstelbemiddeling, geven ze daarmee hun (geïnformeerde) toestemming om over te gaan tot onderlinge uitwisseling van standpunten.

Luna, Liselotte en Emre bespraken tijdens de kennismakingsgesprekken elk afzonderlijk het jeugddelict, hun beleving en de gevolgen ervan. De herstelbemiddelaar luisterde actief en empathisch naar hun verhaal door wat ze vertelden te parafraseren en samen te vatten en door non-verbaal te laten merken dat hij aan het luisteren was (bv. knikken). Luna begreep de aanbodsbrief die ze gekregen had niet goed. De uitleg van de herstelbemiddelaar maakte het voor haar duidelijk. Aan de hand van herstel- en oplossingsgerichte vragen onderzocht de herstelbemiddelaar met Luna, met Liselotte en met Emre elk afzonderlijk op welke manier ze tot herstel wilden komen. Luna en Liselotte gaven allebei apart aan tijdens hun kennismakingsgesprekken dat de herstelbemiddelaar de impact die het jeugddelict op hen heeft gehad, mocht terugkoppelen naar Emre. De ouders van Liselotte gaven aan dat ze wilden weten of Emre de gevolgen van zijn gedrag beseftte en vroegen zich af hoe de ouders van Emre hadden gereageerd. De meisjes gaven daarnaast allebei aan een gesprek te willen met Emre. Emre gaf ook aan heel wat negatieve gevolgen van het gebeuren te ondervinden en wenste dat evenwel via de herstelbemiddeling over te brengen aan Liselotte en Luna. Emre twijfelde of hij een gesprek wilde en besprak dat met zijn advocaat.

Verkenning en bemiddeling

Binnen deze fase brengen herstelbemiddelaars de communicatie tussen de partijen op gang. Wat ze met de ene partij bespreken tijdens het kennismakingsgesprek, koppelen ze aan de andere partij terug. De manier waarop die uitwisseling gebeurt, hangt af van de wensen van de partijen. Als de partijen tijdens het kennismakingsgesprek al aangeven rechtstreeks met elkaar te willen spreken, zal de herstelbemiddelaar met hen bekijken hoe die ontmoeting kan plaatsvinden. De herstelbemiddelaar zal de partijen voorbereiden door samen te bespreken wat zij uit dat gesprek willen halen.

Vragen die ze voor elkaar hebben, boodschappen die ze willen delen, en voorstellen tot herstel die ze willen bespreken, zal de herstelbemiddelaar met de partijen doornemen.

Het communicatieproces kan ook eerst op indirecte wijze verlopen. Dat betekent dat de herstelbemiddelaar als boodschapper fungeert en het verhaal over de feiten, de beleving, de gevolgen van de feiten en de voorstellen tot herstel van de ene partij overbrengt naar de andere partij. De herstelbemiddelaar zal die 'over-en-weercommunicatie' voortzetten zolang dat nodig is. In de praktijk is er geen richtlijn over hoeveel gesprekken dat zijn. Dat ligt volledig in handen van de partijen zelf en hangt af van hoe vlot zij elkaar kunnen vinden in de manier waarop herstel geboden kan worden.

Het is mogelijk dat de partijen, gedurende de indirecte uitwisseling van verhalen, verwachtingen en standpunten, op een bepaald punt beslissen om toch rechtstreeks met elkaar te communiceren. Ook is het mogelijk dat de partijen na een direct gesprek besluiten om verder indirect te bemiddelen. De partijen kiezen vrij hoe zij verder met elkaar willen blijven communiceren. De herstelbemiddelaar zal tijdens de uitwisseling altijd de doelstelling voor ogen houden en samen zoeken naar een oplossing voor de gevolgen van het jeugddelict.

Nadat de 3 kennismakingsgesprekken hadden plaatsgevonden, nam de herstelbemiddelaar contact op met Emre, met Liselotte en met Luna. Hij koppelde daarbij informatie terug tussen Emre en Liselotte en tussen Emre en Luna. Luna was blij om te horen dat Emre had aangegeven dat hij betrokken was bij de feiten. Liselotte en haar ouders kregen dezelfde informatie en de ouders van Liselotte konden ergens begrijpen dat Emre die gevolgen niet voorzien had.

Ondertussen gaf Emre aan te willen deelnemen aan een direct gesprek. De herstelbemiddelaar ging daarna aan de slag om samen met de betrokkenen te bekijken op welke manier dat gesprek kon verlopen. Hij nam daarvoor contact op met Emre, met Liselotte en met Luna. Enerzijds bevroeg hij welke gevoelens Emre, Liselotte en Luna hadden over het gesprek en wat ze nodig hadden tijdens het gesprek. Hij vroeg hen bijvoorbeeld: "Wanneer gaat het gesprek voor jou moeilijk worden?" En: "Wat wil je vertellen of vragen?" Anderzijds bereidde hij het praktische verloop in samenspraak met Emre, Liselotte en Luna zorgvuldig voor om een veilige sfeer te creëren: "Wie zal eerst arriveren? En wie zal als eerste het woord nemen?"

De meisjes zaten al in de gespreksruimte wanneer Emre arriveerde. De herstelbemiddelaar nam het woord. Hij vertelde hoe ze tot het gesprek gekomen waren en benoemde dat het mooi was dat Emre, Liselotte en Luna met elkaar in dialoog wilden gaan. Hij benadrukte daarnaast dat het belangrijk was om elkaar te laten uitspreken, om aan te geven wanneer het niet ging en dat het gesprek vertrouwelijk was. Nadat het gesprek had plaatsgevonden, vertrok Emre als eerste uit de gespreksruimte. De herstelbemiddelaar vroeg zowel aan Liselotte als aan Luna en Emre hoe het gesprek voor hen was geweest en welk gevoel ze erbij hadden.

Uitkomst van de bemiddeling

De zoektocht naar een oplossing voor de gevolgen van de feiten kan tot verschillende resultaten leiden, variërend van een voortijdige stopzetting van het proces tot het bereiken van een overeenkomst (die al dan niet volledig wordt uitgevoerd). Het is belangrijk om te vermelden dat binnen een herstelbemiddeling het proces zelf belangrijker is dan het bereikte resultaat. Elke vorm van dialoog tussen de partijen kan al een verschil maken. Het feit dat een herstelbemiddeling voortijdig wordt stopgezet of niet tot een overeenkomst leidt, betekent niet dat die geen waarde heeft gehad.

Als we dieper ingaan op de verschillende soorten uitkomsten, maken we een onderscheid tussen:

- voortijdige stopzetting van het proces
- zuivere informatie-uitwisseling
- een schriftelijke overeenkomst.

Een van de uitkomsten is dat de partijen er niet in slagen een akkoord te bereiken. Het proces wordt voortijdig afgebroken omdat de verwachtingen van beide partijen te ver uit elkaar liggen, ze geen manier vinden om elkaar tegemoet te komen, een van de partijen afhaakt ...

Het is daarbij belangrijk dat de herstelbemiddelaar de reden voor de stopzetting grondig bespreekt met de betrokken partij en dat op een transparante en zorgvuldige manier terugkoppelt naar de andere partij. Als er geen akkoord wordt bereikt, sluit de herstelbemiddelaar het dossier af en draagt die het dossier opnieuw over aan de verwijzende instantie.

Een andere uitkomst van de herstelbemiddeling kan een akkoord zijn. Dat betekent dat de partijen erin geslaagd zijn om samen tot een oplossing te komen. Afhankelijk van de bereikte oplossing kunnen partijen ervoor kiezen dat al dan niet vast te leggen in een schriftelijke overeenkomst. Het is mogelijk dat partijen besluiten het bemiddelingsproces af te ronden met een mondeling akkoord. Daarbij hebben partijen elkaars verhalen, standpunten en verwachtingen beluisterd zonder verbintenissen op papier vast te leggen.

Als partijen besluiten hun akkoord wél schriftelijk vast te leggen, zal de herstelbemiddelaar een overeenkomst opstellen. In een eerste versie (voorontwerp) worden de verhalen en standpunten van beide partijen opgenomen, net als de wijze van uitwisseling en de bereikte overeenstemming. Als er verbintenissen aan verbonden zijn (zoals een financiële schadevergoeding, vrijwilligerswerk, een excuusbrief schrijven ...), zal de herstelbemiddelaar die duidelijk vermelden en samen met de partijen afspreken wanneer en hoe die uitgevoerd worden.

De herstelbemiddelaar stuurt een eerste versie van de overeenkomst naar de betrokken partijen en vraagt hen om eventuele opmerkingen of aanvullingen door te geven. Ook de jeugadvocaat van de minderjarige verdachte en het (minderjarige) slachtoffer krijgen de kans om dat na te lezen. Als het nodig is, zal de herstelbemiddelaar in overleg met de betrokken partijen de overeenkomst aanpassen. Nadat alle partijen (en eventueel hun jeugadvocaat) de laatste versie van de overeenkomst hebben goedgekeurd, zal de herstelbemiddelaar overgaan tot ondertekening. Alle partijen wordt gevraagd de overeenkomst te ondertekenen, waarbij ze expliciet akkoord gaan met het resultaat van de herstelbemiddeling en toestemming geven om de overeenkomst te bezorgen aan de verwijzende instantie. Na ondertekening zal de herstelbemiddelaar de overeenkomst bezorgen aan het parket of de jeugdrechtbank.

De herstelbemiddelaar nam na het rechtstreekse gesprek contact op met Emre, met Liselotte en met Luna. De herstelbemiddelaar vroeg hen op welke manier ze terugkeken op het gesprek en maakte nadien een overeenkomst op tussen Emre en Luna en tussen Emre en Liselotte. Nadat de betrokken partijen die overeenkomsten hadden nagelezen en goedgekeurd, bezorgde de herstelbemiddelaar die aan de procureur des Konings.

Uitvoering en afronding van de bemiddeling

Afhankelijk van wat er in de overeenkomst is opgenomen, zal de herstelbemiddelaar de uitvoering verder opvolgen. Het is ook mogelijk dat de overeenkomst louter een weergave van standpunten en de uitwisseling van informatie bevat, zonder specifieke verbintenissen. Zo'n overeenkomst ondertekenen en aan de verwijzende instantie bezorgen, betekent meteen de afronding van de herstelbemiddeling. Want er zijn geen verbintenissen die verder opgevolgd moeten worden.

Wanneer partijen een akkoord met verbintenissen bereiken, zal de herstelbemiddelaar de uitvoering van de overeenkomst nauwgezet opvolgen. In de overeenkomst staat altijd een afgesproken einddatum vermeld. De herstelbemiddelaar zal erop toezien dat de overeenkomst vóór die datum wordt uitgevoerd.

Zodra de opgenomen verbintenissen daadwerkelijk zijn uitgevoerd, zal de herstelbemiddelaar het bemiddelingsproces afronden. De partijen hebben dan de herstelbemiddeling volledig doorlopen. De herstelbemiddelaar zal de verwijzende instantie op de hoogte stellen dat de overeenkomst volledig is uitgevoerd. Het is ook mogelijk dat de overeenkomst niet of niet volledig uitgevoerd wordt.

Dat kan gebeuren doordat een van de partijen alsnog in deze fase afhaakt of doordat de afgesproken deadline van uitvoering niet nageleefd wordt. De herstelbemiddelaar zal de verwijzende instantie daarover informeren en rapporteert dat de overeenkomst niet (volledig) is uitgevoerd.

Tot slot neemt de herstelbemiddelaar de tijd om het bemiddelingsproces met de betrokken partijen te evalueren. De herstelbemiddelaar polst hoe zij het bemiddelingsproces ervaren hebben, hoe zij zich voelen bij de uitkomst ervan en wat zij eventueel nog nodig hebben om na het jeugddelict verder te kunnen. Als dat nodig is, zal de herstelbemiddelaar de partij(en) doorverwijzen naar de advocaat of een vorm van hulpverlening.

2.6 Inhoud van het aanbod: concrete werkwijze, materialen en links

In 'Opbouw van je praktijk' hebben we de verschillende fasen van een herstelbemiddeling omschreven. In deze rubriek lichten we de concrete inhoud toe, met voorbeelden van werkwijzen, materialen en links. De concrete werkwijze giet elke HCA-dienst in een draaiboek, voor intern gebruik. Dat draaiboek bevat een omschrijving van hoe een herstelbemiddeling doorlopen wordt.

Herstelbemiddelaars zullen altijd een veilige ruimte creëren om te spreken over het jeugddelict. De eerste ontmoeting met de herstelbemiddelaar is daarbij van belang. Zo zal de herstelbemiddelaar vanuit een empathische houding de partijen uitnodigen voor een gesprek. De locatie van dat gesprek is afhankelijk van de wens van de betrokken partij. Herstelbemiddelaars geven de partij de ruimte om te spreken over het jeugddelict, de gevolgen en de verwachtingen rond herstel en zijn waakzaam over de manier waarop ze het standpunt van de tegenpartij binnenbrengen.

Als de partijen bereid zijn om met elkaar in gesprek te gaan, zal de herstelbemiddelaar de organisatie daarvan op zich nemen en zoeken naar een locatie waar elke partij zich comfortabel voelt. Ook bij de concrete opstelling van het gesprek zal de herstelbemiddelaar aandachtig zijn voor waar die de personen plaatst: tegenover elkaar aan tafel, in een cirkel, met of zonder tafel, wie in de buurt van de deur zit, de plaats van de bemiddelaar enzovoort. Door regelmatig te verwijzen naar het vrijwillige kader versterkt de herstelbemiddelaar het veiligheidsgevoel van de partijen. Ook wanneer een partij beslist om uit het bemiddelingsproces te stappen, zal de bemiddelaar het proces met zorg afronden en met de partij bekijken wat die eventueel nog nodig heeft ter afronding.

Binnen de gesprekken zal de herstelbemiddelaar gebruikmaken van verschillende gesprekstechnieken. Voorbeelden van die gesprekstechnieken zijn actief luisteren, LSD (luisteren – samenvatten – doorvragen), parafraseren ... Naast gesprekstechnieken kan de herstelbemiddelaar gebruikmaken van herstelgerichte methodieken en vragen. Een voorbeeld van een herstelgerichte methodiek is het gebruik van concentrische cirkels, waarbij de minderjarigen of de slachtoffers aanduiden wie er in hun context aanwezig is, welke gevolgen die contextfiguur had van het jeugddelict en op welke manier dat hersteld kan worden. Een ander voorbeeld is het gebruik van de escalatieladder van Glasl, waarbij partijen zich bewust worden van de fase van escalatie waarin zij zich bevinden. Ook de theorie van Rosenberg over geweldloze communicatie – en de daaraan gekoppelde metafoor van de giraffe en de jakhals – kan worden gebruikt om het communicatieproces te faciliteren. Als we inzoomen op herstelgerichte vragen, kunnen we volgende voorbeelden opsommen:

- Wat is er gebeurd?
- Wat dacht je toen?
- Hoe heeft het je geraakt?
- Wie is hier nog meer door geraakt?
- Wat is jouw eigen aandeel?
- Hoe denk je er nu over?
- Wat heb je nodig om verder te kunnen?
- Wat ga jij daarvoor kunnen doen?
- Wat kan de ander voor jou hierin betekenen?
- ...

Een van de bronnen waarin de bemiddelaar concrete materialen kan terugvinden, is de sorrybox. De sorrybox (www.sorrybox.be) is een website met daarop een verzameling aan herstelgerichte methodieken zoals 'herstelkaartjes', 'gespreksleidraad bij een herstelgesprek', 'conferentie' enzovoort. Die methodieken kunnen de herstelbemiddelaar inspireren om in gesprek te gaan met de betrokken partijen.

Aansluitend kunnen herstelbemiddelaars ook visuele hulpmiddelen gebruiken. Enerzijds verwijzen we naar het filmpje⁷ over herstelbemiddeling. De HCA-diensten hebben een introductievideo ontwikkeld waarin ze in 5 verschillende talen kort toelichten wat herstelbemiddeling wel of niet kan betekenen. Het filmpje nodigt mensen uit om met de betrokken HCA-dienst contact op te nemen. Anderzijds bestaan er ook visuele hulpmiddelen die gebruikt worden tijdens de gesprekken zelf. Een voorbeeld is een schematische weergave van de gerechtelijke stappen die al gezet zijn om tot het aanbod van herstelbemiddeling te komen (vanuit een jeugddelict, via een proces-verbaal naar het jeugdparket om zo te komen tot de HCA-dienst). Een ander voorbeeld is het werken met pictogrammen om de werkingsprincipes van een herstelbemiddeling (vrijwilligheid, neutraliteit en vertrouwelijkheid) te situeren.

HCA-diensten maken daarnaast gebruik van folders waarin informatie over de dienst en de herstelbemiddeling staat. Die folders kunnen worden meegestuurd met de aanbodsbrief van het parket, de brief vanuit de HCA-dienst zelf of gebruikt worden tijdens een (eerste) gesprek.

Voor de concrete werkwijze wordt het belang van een grondige basisopleiding onderschreven. HCA-diensten organiseren een dergelijke opleiding vaak intern, maar de optie van een gezamenlijke basisopleiding over de verschillende HCA-diensten wordt jaarlijks bekeken. Binnen die basisopleiding kan er worden stilgestaan bij relevante wetenschappelijke theorieën (over conflict en conflictstijlen, systeemtheorie, trauma, communicatie ...), de deontologische principes, omgaan met weerstand, verhaalvertelling, oplossingsgericht werken ... aangevuld met rollenspellen en oefeningen om de implementatie in de praktijk mogelijk te maken.

Daarnaast wordt er ingezet op intervisiemomenten, waaraan herstelbemiddelaars van verschillende HCA-diensten kunnen deelnemen. Concrete casussen en thema's worden er besproken, om op die manier tot een gedeelde werkwijze te kunnen komen.

⁷ [Introductievideo herstelbemiddeling](#)

2.7 Verwante praktijken

Al zolang er mensen zijn, bestaan er conflicten die men onder andere door bemiddeling wil oplossen (Van Dael, 2011). In de huidige maatschappij zien we dat die manier van conflictbehandeling nog altijd in verschillende vormen aanwezig is.

De basis van alle soorten bemiddeling is dat het gaat om een vrijwillig en vertrouwelijk proces tussen conflicterende partijen die onder begeleiding van een onpartijdige en neutrale derde met elkaar communiceren om een oplossing voor het conflict uit te werken. De aard van het conflict, de betrokken conflicterende partijen en/of de derde partij die het proces faciliteert, zorgen ervoor dat er verschillende soorten bemiddeling zijn ontstaan.

Globaal genomen bestaan er 2 soorten bemiddeling, die we van elkaar onderscheiden volgens het initiatief van waaruit het aanbod vertrekt: de bemiddeling die de rechtbank voorstelt (de gerechtelijke bemiddeling) en de bemiddeling die de partijen zelf voorstellen (de vrijwillige bemiddeling).

Gerechtelijke bemiddeling

Wanneer een rechter de bemiddeling tijdens een procedure beveelt, spreekt men over gerechtelijke bemiddeling. Het is belangrijk erop te wijzen dat bemiddeling altijd op vrijwillige basis gebeurt, ook in het geval van gerechtelijke bemiddeling. Niemand kan worden verplicht om aan een bemiddeling deel te nemen.

Een voorbeeld van gerechtelijke bemiddeling dat sterk aanleunt bij een herstelbemiddeling, is het herstelgericht groepsoverleg (Hergo). De HCA-dienst organiseert ook die vorm van bemiddeling. In een Hergo gaan de minderjarige, het slachtoffer, hun contexten, een of meerdere advocaten en een vertegenwoordiger van de maatschappij onder begeleiding van een neutrale moderator samen op zoek naar een oplossing in navolging van een jeugddelict. Alle deelnemers krijgen tijdens het overleg de kans om hun verhaal te vertellen waarna de minderjarige een voorstel (intentieverklaring) opstelt dat de deelnemers bespreken en eventueel aanpassen (Ferwerda & Van Leiden, 2012).

We zien in de praktijk dat een Hergo aangeboden wordt als herstelgerichte reactie na zwaardere feiten met een (grotere) maatschappelijke impact. Daardoor onderscheidt een herstelgericht groepsoverleg zich dan ook van een herstelbemiddeling doordat er een vertegenwoordiger van de maatschappij (zoals bijvoorbeeld een politiebeambte) en consulent van de sociale dienst van de jeugdrechtbank deelneemt. Anders dan bij herstelbemiddeling kan alleen de jeugdrechter het herstelgerichte groepsoverleg voorstellen en niet het jeugdparquet.

Een ander sterk gelijkend voorbeeld is de procedure van 'bemiddeling en maatregelen'. De filosofie en het opzet is hetzelfde als bij een herstelbemiddeling, met het verschil dat dit aanbod zich richt op meerderjarige verdachten/daders en georganiseerd wordt door het justitiehuis. Het is een procedure op het niveau van het parket van de procureur des Konings, voor feiten waar een gevangenisstraf van maximaal 2 jaar op staat. Het is erop gericht om het geschil tussen de verdachte en het slachtoffer zonder rechter te regelen. Het doel van die procedure is om, net zoals bij een herstelbemiddeling, een overeenkomst te vinden waarin de materiële en morele schade geregeld wordt. De maatregelen – die naast de bemiddeling staan – kunnen als voorwaarden door het parket voorgesteld worden, gaande van therapie (bij verslaving ...), vorming (over verkeer, agressie ...) tot een dienstverlening.

De procureur des Konings kan ook de betrokken partijen informeren over slachtoffer-daderbemiddeling. Moderator vzw, de bij wet erkende bemiddelingsdienst, organiseert die bemiddeling. Moderator vzw, forum voor herstelrecht en bemiddeling, biedt bemiddeling aan voor meerderjarige daders en hun slachtoffers.

De werkwijze sluit nauw aan bij die van herstelbemiddeling en we zien in de praktijk dat herstelbemiddelaars soms ook samenwerken met de bemiddelaars van Moderator vzw in situaties waarin een minderjarige en meerderjarige verdachte samen betrokken zijn.

Daarnaast bestaan er nog andere gerechtelijke bemiddelingen, afhankelijk van het type zaak dat voor de rechter gebracht werd. Zo kan er bemiddeld worden in:

- familiezaken (over bijvoorbeeld echtscheiding, nalatenschap of samenwonen)
- burgerlijke zaken en handelszaken (over bijvoorbeeld geschillen tussen klant en leverancier, tussen aandeelhouders, bij betaling van facturen of in verband met huisvesting)
- sociale zaken (over bijvoorbeeld ontslag van een werknemer of collectief arbeidsconflict)
- financiële zaken (over bijvoorbeeld collectieve schuldbemiddeling bij schulden).

Vrijwillige bemiddeling

Als we kijken naar de vrijwillige bemiddeling – de bemiddeling die op initiatief van de partijen opgestart wordt zonder tussenkomst van een rechter – zien we in de praktijk ook verschillende soorten terugkomen. Een voorbeeld van een vrijwillige bemiddeling is de relatie-, scheidings- en ouderschapsbemiddeling die het Centrum Algemeen Welzijnswerk (CAW) organiseert. Dat soort bemiddeling richt zich op de relatie met de partner of de manier waarop de partijen als gezin met elkaar omgaan. Naast het CAW begeleiden ook erkende familiale bemiddelaars die vormen van vrijwillige bemiddeling.

Als het conflict zich eerder voordoet tussen rechtstreekse burens of in de buurtomgeving, dan kan er altijd een beroep gedaan worden op burenbemiddelaars. Het aanbod van burenbemiddeling wordt regionaal georganiseerd en kan gecoördineerd worden vanuit de politiezone, de gemeente of de stad. Die burenbemiddelaars komen tussenbeide in geval van burenlawaai, overhangende bomen of struiken, pesterijen, vernielingen ... Een neutrale bemiddelaar zal bij die conflicten de communicatie op gang brengen met het oog op een fijne en aangename manier van samenleven met de burens.

Herstelgericht werken binnen andere sectoren en het buitenland

De herstelgerichte visie, die de basis vormt van de methodiek van herstelbemiddeling, zien we regelmatig terugkeren in verschillende sectoren. Zo bestaan er praktijken van herstelgericht werken binnen het onderwijs, de geestelijke gezondheidszorg, de jeugdzorg, het jeugdwerk, het arbeidsleven ... We denken aan herstelgerichte groepsoverleggen naar aanleiding van incidenten tussen leerlingen op school, herstelgesprekken na een incident in een leefgroep binnen de jeugdzorg of het coachen van teams om incidenten te bespreken en herstelacties te bepalen.

Als we over de landsgrenzen heen kijken, zien we dat in andere landen het herstelrecht (en ook de methodiek van herstelbemiddeling) gaandeweg een sterke(re) plaats gekregen heeft als reactie op delicten. Landen zoals Oostenrijk, Finland, Frankrijk, Duitsland, Noorwegen, Polen en het Verenigd Koninkrijk hebben bepaalde vormen van slachtoffer-daderbemiddeling voorzien in hun wettelijk kader. Analooq aan de herstelbemiddeling binnen Vlaanderen, bieden zij de mogelijkheid van bemiddeling aan verdachten/daders en hun slachtoffer(s) (Aertsen, 2001).

Een onderzoek naar *victim-offender mediation* (VOM) bij jeugdige delinquenten in 15 Europese landen van Mestitz (2005) leert ons dat VOM in de meeste Europese landen een 'in-court'- of 'near-court'-procedure is. Alleen in Angelsaksische en bepaalde Scandinavische landen blijkt VOM eerder een buitengerechtelijke aangelegenheid te zijn. Verder zou VOM in continentaal Europa en Zuid-Europa eerder door openbare diensten georganiseerd worden terwijl in Engeland, Wales en in Noord-Europese landen particulieren en/of vrijwillige diensten VOM organiseren (Mestitz, 2005).

3. Onderbouwing

3.1 Theoretisch kader

In wat voorafging hebben we onder meer de opbouw, de uitgangspunten en de doelen van de herstelbemiddeling beschreven. In wat volgt zetten we het theoretische kader en de bijbehorende werkzame factoren van de herstelbemiddeling uiteen. We zoomen daarvoor eerst in op het communicatieproces dat de bemiddelaar zal faciliteren, waarna we de werking van de herstelbemiddeling vanuit de hersteldriehoek toelichten.

Het communicatieproces

Voorafgaand illustreerden we al dat de herstelbemiddeling past binnen het herstelrecht, waarin de aangerichte schade en het (her)verbinden van de maatschappij centraal staan (Goedseels, 2021). Binnen de herstelbemiddeling vindt er een communicatieproces plaats tussen de betrokken partijen van een jeugddelict. In het klassieke gerechtelijke proces daarentegen worden de partijen vertegenwoordigd door anderen waardoor de betrokkenen zelf weinig of niet aan het woord komen (Christie, 2005). Het conflict wordt daarbij volgens Christie (2005) uit handen genomen van de betrokkenen. Door middel van de herstelbemiddeling nemen de deelnemers het conflict in eigen handen. De partijen krijgen de autonomie om zelf op zoek te gaan naar de best mogelijke oplossing voor de feiten (Ferwerda & Van Leiden, 2012). De herstelbemiddelaar ondersteunt de betrokkenen door stil te staan bij de gevolgen van het delict en bij de verschillende mogelijkheden binnen de herstelbemiddeling zonder dat in te vullen voor de partijen. Dat gevoel van autonomie is een belangrijke psychologische basisbehoefte volgens Ryan en Deci (2017). Die Amerikaanse onderzoekers stellen in hun zelfdeterminatietheorie dat (het vervullen van) de psychologische basisbehoeften autonomie, verbondenheid en competentie een cruciale rol spelen in het psychologische welzijn (Brenning et al., 2021).

In het voorbeeld van Luna, Liselotte en Emre gaven Luna en Liselotte aan de herstelbemiddelaar aan dat ze een (rechtstreeks) gesprek wilden met Emre. De herstelbemiddelaar bekeek nadien met Emre of hij openstond voor dat gesprek.

Volgens de **zelfdeterminatietheorie** is iedere mens geneigd om zich zowel individueel als sociaal optimaal te ontwikkelen. De 3 genoemde psychologische basisbehoeften zijn volgens de zelfdeterminatietheorie essentiële voedingsstoffen voor die groei en voor het welzijn van de mens. De psychologische basisbehoeften zijn als het ware vitamine A (Autonomie), vitamine B (relationele verbondenheid) en vitamine C (Competentie) (Vansteenkiste & Soenens, 2015). Wanneer die behoeften niet vervuld worden, kunnen er zowel directe (energieverlies, angstklachten, depressie ...) als indirecte (compensatoir gedrag zoals alcoholgebruik of eetbuien) psychologische klachten ontstaan. De behoeften vervullen heeft daarentegen een positief effect op het welzijn (Brenning et al., 2021).

Tijdens de herstelbemiddeling is er naast de autonomie ook oog voor de (relationele) verbondenheid van de deelnemers. Een jeugddelict kan relaties namelijk ernstig beschadigen (Zehr, 2005). Er wordt samen met de deelnemers gekeken naar wat hun behoeften zijn met betrekking tot de relatie en wat er mogelijk is.

Door middel van (directe of indirecte) communicatie krijgen slachtoffer en verdachte de kans elkaar een gezicht te geven, vragen te stellen, informatie uit te wisselen, samen te overleggen, de gevolgen te bespreken, verantwoordelijkheid te aanvaarden en verontschuldiging aan te bieden (Zehr, 2005).

Tot slot worden er binnen de herstelbemiddeling bepaalde verwachtingen geuit. Door die te vervullen kan een gevoel van bekwaamheid of competentie ontstaan.

Liselotte, Luna en Emre waren bevriend voor het jeugddelict plaatsvond. De gebeurtenissen riepen daardoor heel wat vragen op bij de 3 minderjarigen. Tijdens het rechtstreekse gesprek kregen ze de mogelijkheid om die vragen aan elkaar te stellen. Een van de meisjes gaf tijdens het gesprek aan dat ze de vriendschap van Emre gemist had. Luna en Liselotte stuurden Emre na het gesprek een vriendschapsverzoek op Facebook.

De herstelbemiddelaar faciliteert het communicatieproces door middel van **verbindende of geweldloze communicatie**, zoals beschreven door Rosenberg (2018). Enerzijds bestaat verbindende communicatie uit het eerlijk en helder communiceren over de waarneming(en) van de feitelijke situatie, de gevoelens bij die waarneming, de (onderliggende) behoeften en wat we van de ander verlangen (verzoek). Anderzijds wordt er empathisch geluisterd naar de ander (Goedseels, 2021). Tijdens de herstelbemiddeling ondersteunt de bemiddelaar de deelnemers om zich kwetsbaar op te stellen om te verwoorden welke concrete acties hun welzijn hebben beïnvloed. De herstelbemiddelaar staat nadien samen met de betrokkenen stil bij de gevoelens die daarbij komen kijken. Vervolgens gaat de herstelbemiddelaar met de deelnemers op zoek naar de bron van die gevoelens. Door met hen te spreken over wat ze nodig hebben, verkent de herstelbemiddelaar samen met de betrokkenen hun onderliggende behoeften. Nadien ondersteunt de herstelbemiddelaar de partijen om een weg te vinden die voldoet aan ieders behoeften. De herstelbemiddelaar stelt zich daarnaast gedurende het hele proces empathisch op. De herstelbemiddelaar stelt vragen die kunnen helpen om inzicht te krijgen in de eigen gevoelens. Die empathische houding heeft een helende kracht (Goedseels, 2021).

De geweldloze of verbindende communicatie en de aandacht voor de autonomie van de partijen dragen bij aan een gevoel van 'procedurele rechtvaardigheid' van de deelnemers. Die **procedurele rechtvaardigheid** (Thibaut & Walker, 1975, 1978) of een procedure als rechtvaardig ervaren, ziet De Mesmaecker (2013) als een verklaring voor de tevredenheid van deelnemers over de herstelbemiddeling. De Mesmaecker duidt dat aan de hand van de 4 componenten van procedurele rechtvaardigheid: 'voice' of procescontrole (1), informatie krijgen (2), 'standing' of het met respect behandeld worden in de brede zin (3) en 'neutrality' of op een neutrale manier behandeld worden (4) (De Mesmaecker, 2013). Ten eerste krijg je bij herstelbemiddeling 'de mogelijkheid om op een actieve manier deel te nemen aan de rechtsgang' of 'voice' (De Mesmaecker, 2013). Zo verklaart De Mesmaecker dat je aan de hand van de bemiddelingsovereenkomst de eigen opinies en informatie kunt overmaken. Ten tweede krijg je heel wat informatie en duiding van de herstelbemiddelaar over de complexe gerechtelijke procedure. Tot slot leiden ook de respectvolle en neutrale grondhouding van de herstelbemiddelaar tot tevredenheid van de deelnemers (De Mesmaecker, 2013).

Het jeugddelict beschreven we in wat voorafging als een conflictsituatie tussen de minderjarige en het slachtoffer (alsook de samenleving). Glasl (1997, 2008) stelt dat conflicten door een dynamiek van actie en reactie kunnen escaleren. Het is volgens Glasl (2008) "uiterst moeilijk je aan die escalatiedynamiek te onttrekken". De escalatie verloopt trapsgewijs. De trapsgewijze afdaling naar destructieve confrontatie bestaat volgens Glasl (1997, 2008) uit 9 escalatiestadia die op hun beurt onderverdeeld zijn in 3 fasen. In een eerste fase (win-winfase) wordt het conflict "(nog) gezien als een probleem dat gezamenlijk opgelost kan worden" (Prein, 2005). Wanneer de bereidheid om het 'probleem' gezamenlijk op te lossen en het besef van gemeenschappelijke belangen verdwijnen, kan de overtuiging bij de partijen ontstaan dat het alleen gaat om winnen van de ander en beland je in de tweede fase (winnen of verliezen).

Het conflict wordt in die fase gezien “als een strijd die gewonnen moet worden” (Prein, 2005). De wederzijdse relatie wordt in die fase de belangrijkste bron van spanning. Het wantrouwen ten opzichte van elkaar groeit en er ontstaat een besef dat er niets meer te winnen valt. Dat brengt de partijen in een derde en laatste fase (verlies-verliesfase) waarin er verharding en verbittering optreedt (Prein, 2005).

Het gebruik van bemiddelende methoden (zoals de toepassing van empathisch luisteren en vragen stellen, niet-suggestief parafraseren en samenvatten, het gebruik van geweldloze taal, het omgaan met emoties ...) zou volgens Glasl (2009) een verandering teweeg kunnen brengen in de conflictcultuur.

De herstelbemiddelaar tracht met andere woorden door middel van communicatieve interventies verdere afdaling op de escalatieladder te voorkomen of te de-escaleren en samen met de partijen op te klimmen op de ladder naar een stadium waarin het weer mogelijk wordt om het conflict ‘op te lossen’ (Prein, 2005).

In het voorbeeld van Emre, Luna en Liselotte luisterde de herstelbemiddelaar empathisch naar de beleving van de 3 minderjarigen en stond de herstelbemiddelaar samen met Emre, met Luna en met Liselotte stil bij de verwachtingen of de belangen die ze hadden bij de herstelbemiddeling. Daarna stond de herstelbemiddelaar hen bij om op een geweldloze manier te communiceren over het jeugddelict door het gesprek met Emre, Luna en Liselotte elk afzonderlijk voor te bereiden en hen tijdens het gesprek vragen te stellen (zie 2.5 ‘Opbouw van je praktijk’: verkenning en bemiddeling).

Werkzame factoren van de herstelbemiddeling in de hersteldriehoek

Herstel voor de minderjarige

Barton (2000) stelt dat naast *reintegrative shaming* (zie verder) ook het terugdraaien van morele ontkoppeling, sociaal-morele ontwikkeling en emotionele en morele psychologische heling, verklaringen zijn voor de werking van het herstelrecht (Elbers et al., 2023).

Wanneer mensen gedragingen stellen die schadelijk zijn voor anderen, zijn ze geneigd het geweten te sussen aan de hand van interne mechanismen van **morele ontkoppeling** (Barton, 2000). Het gaat onder meer om morele justificatie (ook wel rationalisatie genoemd), ontkenning (van schade, slachtoffers of verantwoordelijkheid), minimalisering van de eigen verantwoordelijkheid en het beschuldigen, dehumaniseren of kleineren van het slachtoffer (Barton, 2000; Fellegi, 2008). Die mechanismen kunnen de minderjarige belemmeren om verantwoordelijkheid op te nemen voor het jeugddelict.

Herstelbemiddeling daagt die denkfouten uit. Minderjarigen komen door middel van (in)directe communicatie te weten waarom hun gedrag niet gepast is en wat de gevolgen ervan zijn. De herstelbemiddelaar ondersteunt de jongere om te reflecteren over het jeugddelict en de normen die de jongere daarmee overschreden heeft (Steketee et al., 2006). Op die manier stimuleer je de **sociaal-morele ontwikkeling** van de minderjarige (Barton, 2000).

Herstelbemiddeling heeft bovendien oog voor zowel materieel als symbolisch herstel. Enerzijds worden er tijdens de herstelbemiddeling afspraken gemaakt over het compenseren van het slachtoffer (materieel herstel). Anderzijds bestaat de herstelbemiddeling uit een uitwisseling van uitdrukkingen en/of gebaren van beleefdheid, respect en berouw. Dat symbolische herstel kan de betrokkenen helpen om de **psychologische en emotionele lasten los te laten** (Barton, 2000; Retzinger & Scheff, 1996).

Ook Emre kon bij aanvang van de herstelbemiddeling moeilijk inzien wat de gevolgen van zijn gedrag waren. Luna en Liselotte wilden die gevolgen graag overbrengen aan Emre tijdens het gesprek. De herstelbemiddelaar, die het gesprek in goede banen leidde, stelde de nodige vragen opdat ze stilstonden bij de gevolgen van het jeugddelict. Emre, die zulke impact niet verwacht had, bood zijn excuses aan. Wanneer de herstelbemiddelaar contact opnam met Luna, Liselotte en Emre om te informeren hoe ze het gesprek beleefd hadden, gaven ze elk afzonderlijk aan dat de herstelbemiddeling geholpen had om de gebeurtenis achter zich te laten.

Herstel voor het slachtoffer

Naast de **psychologische en emotionele heling** die het symbolische herstel ook voor slachtoffers met zich mee kan brengen, komen de slachtoffers door informatie uit te wisselen ook meer te weten over de omstandigheden van het (jeugd)delict. Daardoor krijgen ze wellicht een ander beeld van de minderjarige en/of de feiten (Zebel, 2012). Slachtoffers kunnen net als de minderjarigen interne mechanismen van ont koppeling ervaren. Ze gaan bijvoorbeeld de delictpleger dehumaniseren.

Het communicatieproces dat in de herstelbemiddeling plaatsvindt, zou verder de omstandigheden die vereist zijn voor een *memory consolidation* nabootsen. **Memory consolidation** is een neurologisch proces waarmee men emotionele herinneringen herschrijft (Bolitho, 2017 in Van Stokkom, 2023). De deelnemers van de herstelbemiddeling worden tijdens de bemiddeling geconfronteerd met het jeugddelict, waardoor het emotionele geheugen gereactiveerd wordt (Van Stokkom, 2023). Die nieuwe indrukken, die niet aansluiten op de bestaande herinneringen, maken het bewustzijn ontvankelijk voor hernieuwde betekenisverlening. De minderjarige en het slachtoffer kunnen zich bijgevolg heroriënteren ten opzichte van de gebeurtenis en kunnen het jeugddelict een plaats geven (Van Stokkom, 2023).

Herstel voor de samenleving

De samenleving kan in navolging van het jeugddelict ook met (publieke) angstgevoelens en/of onrust te maken krijgen. De samenleving kan daarnaast erg afkeurend reageren op het jeugddelict. Herstelbemiddeling zet die afkeuring op een constructieve manier in. De **Reintegrative Shaming Theory** (Braithwaite, 1989) stelt dat de afkeuring van het gedrag, samen met het vooruitzicht om weer opgenomen te worden in de maatschappij, morele ontwikkeling faciliteert en voorkomt dat de minderjarige opnieuw feiten zal plegen (Elbers et al., 2023; Fellegi, 2008). Dat relevante anderen het schadelijk handelen afkeuren, kan namelijk een productieve vorm van schaamte in de hand werken die morele ontwikkeling stimuleert (Fellegi, 2008). De herstelbemiddelaar ondersteunt jongeren om te reflecteren over het jeugddelict en de normen die ze met hun gedrag overschreden hebben (Steketee et al., 2006). De minderjarige krijgt op die manier de kans om “zich als persoon opnieuw af te stemmen op een groter geheel” en zo de band of de relatie met de ander en de samenleving te herstellen (Steketee et al., 2006).

3.2 Argumenten op basis van onderzoek

Of herstelbemiddeling bereikt wat ze beoogt, is al meermaals voorwerp van onderzoek geweest. Hieronder krijgt u een (niet exhaustief) overzicht. Eerst komen 2 onderzoeken naar de Vlaamse bemiddelingspraktijk aan bod, waarna we de bevindingen van die onderzoeken samen met bevindingen uit andere (internationale) onderzoeken uiteenzetten⁸.

⁸ Voor meer onderzoek naar herstelbemiddeling en herstelrecht verwijzen we naar [J European Forum for Restorative Justice \(euforumrj.org\)](http://euforumrj.org)

Onderzoek naar de Vlaamse bemiddelingspraktijk

Een uitgebreid onderzoek naar de Vlaamse bemiddelingspraktijk kwam er op vraag van de Vlaamse Gemeenschap in 2012. In 'De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen' nemen Ferwerda en Van Leiden (2012)⁹ de tevredenheid en de resultaten van de herstelbemiddeling onder de loep. De onderzoekers concluderen dat alle partijen over het algemeen tevreden zijn over de herstelbemiddeling en dat er in de meeste gevallen sprake is van resultaat. Dat resultaat kan behalve uit een overeenkomst ook bestaan uit schadeherstel en/of leerprocessen volgens Ferwerda en Van Leiden (2012).

Légat en Smits (2013)¹⁰ onderzochten daarnaast door middel van hun projectmatige wetenschappelijke onderzoek ook (de methodiek van) herstelbemiddeling bij minderjarigen. Ook hun onderzoek schenkt aandacht aan de uitkomsten en de ervaringen van de deelnemers van een herstelbemiddeling. Légat en Smits concluderen over de resultaten onder meer dat de schadevergoeding de meest voorkomende afspraak is en dat een grote meerderheid van de deelnemers aangeeft tevreden te zijn met de afspraken (Légat en Smits, 2013).

Internationaal onderzoek naar de herstelbemiddeling

Anno 2020 poogden Elbers et al. te exploreren of het herstelrecht werkt aan de hand van een systematische review over onderzoeken die de afgelopen 25 jaar in Nederland werden gevoerd naar herstelrecht. Elbers et al. (2023) bieden zo een overzicht van alle onderzoeken die een herstelvoorziening evalueerden, op zijn minst 10 slachtoffers bevroegen en waarin sprake was van slachtoffer-dadergesprekken, *mediation* in strafzaken of conferenties¹¹.

⁹ In het vragenlijstonderzoek werd aan slachtoffers en minderjarigen gevraagd om zowel voor als na de bemiddeling een vragenlijst in te vullen. Er werden 301 dossiers opgenomen in het onderzoek waarvan in 45% van de dossiers (136 dossiers) slachtoffers zowel aan de voor- als de nameting deelnamen. In 49% (148 dossiers) van de dossiers nam de minderjarige verdachte deel aan de voormeting en de nameting. Aanvullend werden er telefonische interviews afgenomen met 10 slachtoffers en 10 verdachten over de manier waarop ze de herstelbemiddeling hadden ervaren. Belangrijk om te weten, is dat men alleen deelnemers met een akkoord in de bemiddeling selecteerde voor de telefonische interviews. Een beperking van het onderzoek is daarnaast dat die telefonische interviews "alleen een impressie van de ervaringen van de partijen met herstelbemiddeling" weergeven en zich niet lenen om "harde, algemene uitspraken te doen over de werking van de herstelbemiddeling" (Ferwerda en Van Leiden, 2012).

¹⁰ Van september 2010 tot en met juni 2013 voerde de innovatieel Jeugdhulpverlening van de Katholieke Hogeschool Limburg, departement sociaal-agogisch werk een onderzoek naar 'de methodiek van herstelbemiddeling bij minderjarigen'. Het onderzoek omvatte naast een literatuurstudie/documentanalyse ook schriftelijke vragenlijsten (voor verdachten, slachtoffers en hun ouders), observaties (van bemiddelaars) en interviews (met bemiddelaars). De betrokken partijen kregen schriftelijke vragenlijsten in verband met hun ervaringen over de bemiddeling. Er werden 1.160 respondenten geselecteerd uit de HCA-diensten BAAL (Limburg), BIC (Mechelen) en CAFT (Turnhout). De uiteindelijke respons bestond uit 25% van de gecontacteerde respondenten (Légat en Smits, 2013).

¹¹ De onderzoeken uit de review van Elbers et al. (2020) waarin men conferenties onderzocht, bespreken we niet aangezien het om groepsgesprekken gaat die meer gelijkenissen vertonen met het herstelgerichte groepsoverleg.

De meest toepasselijke en recente onderzoeken uit de systematische review zijn een evaluatieonderzoek van Steketee et al. (2006)¹² naar herstelbemiddeling voor jeugdigen in Nederland, een quasi-experimentele studie van Zebel (2012)¹³ naar de effecten van de Nederlandse slachtoffer-dadergesprekken, een onderzoek van Laxminarayan et al. (2015)¹⁴ naar ervaringen, noden en posities van slachtoffers met *victim-offender encounters* in Nederland en een onderzoek naar *mediation* in strafzaken in Nederland door Cleven et al. (2015)¹⁵.

Naast Elbers et al. (2020) onderzochten ook Nascimento et al. (2023) de impact van herstelrechtelijke praktijken op slachtoffers. Nascimento et al. (2023) betrekken in hun systematische review in totaal 35 studies die gepubliceerd werden tussen 2000 en 2020 in academische vaktijdschriften en die zich buigen over de psychologische effecten van *victim-offender meetings* (VOM). In tegenstelling tot Elbers et al. (2020) selecteerden Nascimento et al. (2023) geen studies uit Nederland, maar studies uit het Verenigd Koninkrijk, Australië, Canada, de Verenigde Staten, Zuid-Afrika enzovoort.

In wat volgt zetten we de bevindingen van die onderzoeken af tegen de doelen die we eerder formuleerden over het communicatieproces, het herstel van de minderjarige, het herstel van het slachtoffer en het herstel van de maatschappij.

Het communicatieproces

In wat voorafging stelden we dat je door middel van de herstelbemiddeling een communicatieproces op gang brengt waardoor je het conflict teruggeeft aan de partijen. Om te beginnen gaven zowel slachtoffers als minderjarige delictplegers in een onderzoek van Ferwerda en Van Leiden (2012) aan de herstelbemiddeling boven de gerechtelijke weg te verkiezen. Daarnaast stelden Cleven et al. (2015) door middel van vragenlijsten vast dat de proceservaring van de bevroegde respondenten ‘zonder meer positief’ is.

¹² Van 2004 tot en met 2005 voerden Steketee en enkele andere onderzoekers (2006) in opdracht van het Verwey-Jonker Instituut een evaluatieonderzoek naar de 6 pilootprojecten herstelbemiddeling in Nederland. Er werden 237 zaken aangemeld waarbij in 150 gevallen een herstelgesprek volgde en in 87 gevallen geen herstelgesprek plaatsvond (Steketee et al., 2006). Slachtoffers, verdachten en hun contexten kregen vragenlijsten (Steketee et al., 2006). 55 slachtoffers (54%), 64 verdachten (48%) en 114 contextfiguren (51%) vulden de vragenlijst in (Steketee et al., 2006). Daarnaast werden 87 bemiddelaars bevroegd, van wie 100% heeft deelgenomen aan het onderzoek.

¹³ Anno 2012 voerde Zebel een quasi-experimenteel onderzoek naar de effecten van de slachtoffer-dadergesprekken aan de hand van gestructureerde (telefonische) interviews met 111 slachtoffers en 130 verdachten (Elbers et al., 2023). Van de respondenten die aan de voormeting deelnamen, namen uiteindelijk 59 slachtoffers en 63 verdachten ook deel aan de nameting (Zebel, 2012).

¹⁴ Bolivar et al. (2015) voerden onderzoek naar de noden, ervaringen en posities van slachtoffers binnen herstelgerichte praktijken in Oostenrijk, Finland en Nederland. In het deel van de studie dat Laxminarayan et al. in Nederland uitvoerden, contacteerden de onderzoekers 370 potentiële respondenten van wie er 110 instemden met een deelname aan het onderzoek. Uiteindelijk vulden 82 respondenten de vragenlijst volledig in (Laxminarayan et al., 2015).

¹⁵ Cleven et al. (2015) onderzochten in de periode van 2013 tot en met 2015 de pilot van ‘mediation’ in strafzaken in Nederland. Voor het onderzoek gebruikten ze gevalideerde vragenlijsten, zowel voor, tijdens als na de bemiddeling (Elbers et al., 2023). Ze onderzochten onder meer de kenmerken, ervaringen, motieven en verwachtingen van de deelnemende slachtoffers en verdachten (Cleven et al., 2015). Er werden in totaal 345 potentiële respondenten benaderd van wie 302 personen aan de ‘mediation’ wilden deelnemen en 147 uiteindelijk deelnamen aan het onderzoek. 74 slachtoffers en 59 verdachten vulden de vragenlijst van Cleven et al. in.

De respondenten zouden aangeven dat ze met respect zijn behandeld, dat ze voldoende informatie hebben gekregen en dat de vertrouwelijkheid gewaarborgd werd. Die elementen maken volgens Cleven et al. (2015) dat er sprake is van een hoge mate van procedurele rechtvaardigheid. Ferwerda en Van Leiden (2013) stellen daarenboven vast dat 78% van hun respondenten de bemiddelaar neutraal vonden tijdens de herstelbemiddeling.

Dat verder de stem of de autonomie van de betrokken partijen centraal staat, kunnen Nascimento et al. (2023) onderschrijven. In hun systematische review stellen de onderzoekers vast dat slachtoffers door de bemiddeling een gevoel van 'empowerment' ontwikkelen en herstellen van een gevoel van onbekwaamheid of gebrek aan controle. Ook Steketee et al. (2006) stellen in hun evaluatieonderzoek naar herstelbemiddeling in Nederland vast dat vrijwel alle respondenten konden inbrengen in het gesprek wat ze wilden. De meeste verdachten (95%) en een groot deel van de slachtoffers (90%) konden alles kwijt in het gesprek (Steketee et al., 2006). Ook in het projectmatige wetenschappelijke onderzoek van Légat en Smits (2013) bleek dat 65% van de slachtoffers en 76% van de minderjarigen hadden kunnen zeggen wat ze wilden. Zebel (2012) rapporteert bovendien in zijn quasi-experimentele studie dat de respondenten gemiddeld genomen vonden dat hun wensen en behoeften behoorlijk of heel erg aan bod kwamen.

Herstel voor de minderjarige

Dat de verdachte door de herstelbemiddeling inzicht in zijn gedrag verwerft, onderschrijven Steketee et al. (2006). In 86% van de onderzochte herstelbemiddelingen zouden de verdachten inzicht verworven hebben in hun gedrag. Een grote hoeveelheid slachtoffers (68%) geeft in datzelfde onderzoek aan dat de verdachte in ruime mate of volledig inzicht heeft getoond (Steketee et al., 2006). Laxminarayan et al. (2015) tonen ook aan dat de verdachte een ontwikkeling doormaakt tijdens de herstelbemiddeling. Tijdens de herstelbemiddeling wordt dan ook volgens een groot deel van de slachtoffers (90%) over persoonlijke en sociale gevolgen van het delict gesproken (Laxminarayan et al., 2015). 69% van de minderjarigen gaf in het onderzoek van Ferwerda en Van Leiden (2013) aan dat ze het confronterend vonden wat het slachtoffer te vertellen had. De meerderheid van de slachtoffers (79%) uit datzelfde onderzoek ging bovendien akkoord met de stelling dat de verdachten door de herstelbemiddeling leren wat zij verkeerd hebben gedaan. Uit de telefonische interviews van Ferwerda en Van Leiden (2012) bleek dat de bevraagde minderjarige verdachten zich door de bemiddeling "realiseren wat ze hebben aangericht en geleerd hebben dat ze in de toekomst niet dezelfde fout mogen maken" en dat "communiceren over het gebeurde belangrijk voor hen is".

Herstel voor het slachtoffer

Zowel slachtoffers als verdachten gaven in het onderzoek van Zebel (2012) aan dat het contact hen redelijk tot behoorlijk heeft geholpen om het misdrijf te verwerken. De resultaten van dat onderzoek ondersteunen ook de stelling dat slachtoffers minder angst en woede ervaren. Na een directe bemiddeling neemt zowel angst als woede significant af. Bij een indirecte bemiddeling (via briefbemiddeling of pendelbemiddeling) neemt alleen angst significant af (Zebel, 2012). Steketee et al. (2006) concluderen bovendien dat vooral de angst bij het slachtoffer verminderd is en dat slachtoffers blij zijn dat er geen herhaling heeft plaatsgevonden. Wanneer Steketee et al. (2006) de respondenten vroegen wat er precies hersteld was, antwoordden ze in de meeste gevallen dat de relatie hersteld was en "noemen alle partijen dat het slachtoffer minder angstig is en mogelijk beter kan functioneren".

Ook Nascimento et al. (2023) stellen op basis van hun systematische review dat studies consistent aantonen dat er een afname is van angst, leed en vrees bij slachtoffers. Volgens Nascimento et al. (2023) kunnen we dat verklaren door de veilige en gecontroleerde blootstelling van het slachtoffer aan de traumatische prikkel of stimulus. Nascimento et al. (2023) concluderen daarnaast dat de bemiddeling de slachtoffers op 3 wijzen ondersteunt om het slachtofferschap te boven te komen. Slachtoffers zouden door middel van de bemiddeling “een beter begrip krijgen van wat er gebeurd is” (1), “de kans krijgen om hun emoties en gedachten rond het delict te uiten” (2) en “voelen dat ze gehoord worden en dat hun leed wordt erkend” (3) (Nascimento et al., 2023).

Verder stellen Laxminarayan et al. (2015) vast dat 51% (43% neutraal en 6% niet akkoord) van de slachtoffers zich beter voelt door de bemiddeling en 50% (50% neutraal, 0% niet akkoord) aangeeft dat het geholpen heeft met de coping. Ook in het onderzoek van Cleven et al. (2015) geeft 40% (17% neutraal, 33% oneens) van de slachtoffers aan zich beter te voelen en geeft 46% (25% neutraal, 29% oneens) aan dat de bemiddeling heeft bijgedragen tot de verwerking van het delict. Verder zou 44% van de respondenten van Ferwerda en Van Leiden (2012) door de herstelbemiddeling begrip krijgen voor de verdachte. Dat begrip zou volgens Ferwerda en Van Leiden (2012) samenhangen met het bemiddelingsresultaat. “Wanneer er sprake is van een traject met een volledige overeenkomst hebben meer slachtoffers begrip voor de verdachte gekregen dan bij een voortijdig afgebroken traject”, zo stellen Ferwerda en Van Leiden (2012).

76% van de slachtoffers gaf daarnaast aan dat het goed voelde om over de feiten te spreken. Ferwerda en Van Leiden (2012) rapporteren daarenboven op basis van hun kwalitatieve bevragingen dat de geïnterviewde slachtoffers de herstelbemiddeling zien als “een goede oplossing voor wat hen was aangedaan”. De slachtoffers die deelnamen aan het onderzoek van Légar et Smits (2013) gaven bovendien aan dat ze opnieuw konden functioneren, zich weer veilig voelden, zich geen slachtoffer meer voelden en erkenning hadden gekregen na wat hen was aangedaan.

Herstel voor de samenleving

De minderjarige verdachten die aan het onderzoek van Ferwerda en Van Leiden (2012) deelnamen, bleken meer schaamte te hebben, en meer begrip te hebben gekregen voor het slachtoffer. Verscheidene onderzoeken leveren bovendien evidentie dat de minderjarige delictplegers door de herstelbemiddeling een ontwikkeling doormaken en inzicht krijgen in hun gedrag (Laxminarayan et al.; 2015, Steketee et al., 2006). Een groot deel van de bevroegde slachtoffers (63%) uit het onderzoek van Ferwerda en Van Leiden (2012) meende daarnaast dat het gedrag van de minderjarige zou verbeteren door de herstelbemiddeling.

Hoewel eerder bleek dat er na de herstelbemiddeling een afname in angst kan plaatsvinden bij de slachtoffers, is er geen wetenschappelijk onderzoek verricht dat kan staven of weerleggen dat ook de publieke angstgevoelens afnemen.

De schade herstellen

Herstel kan op verschillende manieren ingevuld worden, zo stelden we eerder. Dat constateren ook Steketee et al. (2006). De onderzoekers rapporteren dat de bevroegde bemiddelaars in 75% van de zaken menen dat er immateriële schade hersteld werd, in 87% van de zaken dat er een relatie hersteld werd, in 86% van de zaken dat de verdachten meer inzicht verworven hadden in hun gedrag en in 89% van de zaken dat er excuses gemaakt werden (Steketee et al., 2006).

Bij de bemiddelingen waarin een rechtstreeks gesprek plaatsvond, stellen Légat en Smits (2013) in hun onderzoek vast dat verdachten en hun ouders in veel gevallen aangeven dat er excuses werden aangeboden (79%), dat er spijt is betuigd (76%), dat er naar een oplossing is gezocht (76%) en/of dat er afspraken zijn gemaakt (76%). De respondenten die als slachtoffer aan een herstelbemiddeling hadden deelgenomen, gaven aan dat er tijdens het rechtstreekse gesprek excuses werden aangeboden (70%), dat de verdachte duidelijk heeft gemaakt diens leven te willen beteren (65%), er gepraat is over wat er gebeurd is (70%) en/of er een oplossing gevonden is (65%) (Légat en Smits, 2013). 79% van de respondenten gaf aan het gevoel te hebben het hele gebeuren te kunnen afronden na de bemiddeling (Légat en Smits, 2013).

Tot slot rapporteren Steketee et al. (2006) dat 78% van de bevroegde verdachten meent dat er herstel heeft plaatsgevonden. 9% van de verdachten vindt dat er gedeeltelijk herstel heeft plaatsgevonden. Van de bevroegde slachtoffers vindt 65% dat er herstel heeft plaatsgevonden en geeft 22% aan dat er deels sprake was van herstel. Wanneer de onderzoekers bevroegen wat er hersteld werd, kwamen ze tot de vaststelling dat het in de meeste gevallen ging om herstel van relaties (Steketee et al., 2006).

4. Voorwaarden voor uitvoering

4.1 Competente medewerkers

Onderzoek van Lauwaert & Aertsen (2016) toont aan dat verschillende factoren de tevredenheid van partijen over herstelbemiddeling beïnvloeden. Een belangrijke factor is de houding van de herstelbemiddelaar en hoe die omgaat met de betrokken partijen. Daarnaast speelt achtergrond en kennis een belangrijke rol.

Basishouding, attitude en vaardigheden

Van herstelbemiddelaars verwachten we dat ze met een bepaalde basishouding en attitude het bemiddelingsproces ingaan.

Een goed ontwikkeld empathisch vermogen en grote luisterbereidheid zijn essentieel (Dufraing, 2016). Bemiddelaars moeten stevig in hun schoenen staan en de confrontatie met de emoties van minderjarige verdachten, slachtoffers en andere betrokkenen durven aan te gaan zonder ze te vermijden (Van Eynde, 2016a). Verder is het belangrijk dat de herstelbemiddelaar gevoelig is voor menselijk leed, subtiele vormen van machtsmisbruik kan herkennen en daar adequaat op reageert (Walgrave, 2016). De bemiddelaar bewaakt de machtsdynamiek en zorgt ervoor dat de behoeften gedurende het hele proces besproken en bewaakt worden (Hansen & Umbreit, 2018).

De herstelbemiddelaar zal met een bepaalde houding het communicatieproces begeleiden. Zo zal een open en respectvolle houding een sfeer van vertrouwen bevorderen en open communicatie mogelijk maken (Lauwaert & Aertsen, 2016). Een neutrale houding is essentieel om de verbinding met partijen tot stand te brengen en vertrouwen op te bouwen (Kett et al., 2007). Herstelbemiddelaars moeten duidelijk maken dat ze de partijen accepteren en niet oordelen, ongeacht wat er is gebeurd (Van Eynde, 2016a).

De HCA-diensten werken drempels om deel te nemen maximaal weg en informeren de betrokken personen over het aanbod. In geval van (psychiatrische) problematieken of verstandelijke beperkingen kijken ze met de persoon in kwestie en diens context naar de mogelijkheden om een herstelbemiddeling aan te vatten en te doorlopen. Ze bespreken in die gevallen altijd de optie om een steunfiguur en/of vertrouwenspersoon te betrekken. Verder zetten ze waar nodig tolken in. Om eventuele drempels weg te werken, is inspraak en participatie van de betrokken partijen essentieel. De herstelbemiddelaar vervult de rol van procesbegeleider die altijd op maat van de partijen werkt.

Het is belangrijk dat herstelbemiddelaars de juiste taal gebruiken en bepaalde boodschappen goed begrijpen. Moeilijke boodschappen moeten ze moduleren, overbrengen of parafraseren zonder de essentie te verliezen (Dufraing, 2016). Wanneer bemiddelaars vastlopen in een herstelbemiddeling of geconfronteerd worden met complexe of problematische dossiers, kunnen ze altijd overleggen met collega's. Dat vereist een kwetsbare en transparante houding (Dufraing, 2016). Intervisiebesprekingen helpen om de nodige afstand tot het dossier te bewaren en ervaringen te delen (Van Eynde, 2016b). Die besprekingen kunnen intern binnen de eigen organisatie plaatsvinden, maar ook over de verschillende HCA-diensten heen, wat interessante inzichten en goede praktijken oplevert.

Ten slotte wordt van herstelbemiddelaars verwacht dat ze trots zijn op hun beroep en waarde hechten aan herstelgericht werken. Die beroepsfierheid helpt om de herstelgerichte benadering van conflictoplossing over te brengen op de betrokken partijen.

Achtergrond en kennis

Herstelbemiddelaars hebben doorgaans een bachelor- of masteropleiding in menswetenschappen (zoals psychologie, criminologie, maatschappelijk werk of pedagogiek). Het is ook mogelijk om een herstelbemiddelaar aan te werven zonder diploma in een menswetenschappelijke richting, maar dan is voldoende relevante ervaring wel een vereiste.

Alle HCA-diensten onderschrijven het belang van een (basis)opleiding tot herstelbemiddelaar. Die opleiding organiseert elke HCA-dienst vaak intern, maar de vraag naar een gezamenlijke opleiding voor alle HCA-diensten groeit ook. Een training in gespreksvoering en herstelgerichte en oplossingsgerichte vragen draagt bij aan de ontwikkeling van gespreksvaardigheden. Bovendien is het belangrijk dat herstelbemiddelaars het kader van herstelbemiddeling en de principes van vrijwilligheid, neutraliteit/meerzijdige partijdigheid en vertrouwelijkheid goed begrijpen, en in de vingers krijgen hoe ze zich daar professioneel tegenover kunnen houden.

Tot slot moeten herstelbemiddelaars goed op de hoogte zijn van de context waarin zij werken, inclusief kennis van het jeugddelinquentierecht. Praktijkervaring leert dat die context vaak vragen oproept bij de betrokken partijen, waarbij de herstelbemiddelaars informatie kunnen geven en als dat nodig is doorverwijzen. Ook kennis van de Sociale Kaart in het betrokken arrondissement is belangrijk, zodat ze weten naar welke dienst of organisatie ze kunnen doorverwijzen voor verdere ondersteuning, zoals rond huisvesting of bij een vraag naar psychologische begeleiding.

4.2 Kwaliteitsbewaking

Er zijn verschillende methoden en praktijken ontwikkeld om de kwaliteit van de trajecten te waarborgen. Sommige HCA-diensten maken gebruik van tevredenheidsmetingen, zoals (online) vragenlijsten, die de betrokken partijen na afloop van een herstelbemiddeling invullen. Die vragenlijsten peilen naar de tevredenheid over het proces, de begeleiding door de herstelbemiddelaar en bieden ruimte voor concrete feedback. De feedback uit die vragenlijsten gebruikt de dienst vervolgens om de eigen werking te evalueren en waar nodig bij te sturen.

Naast die tevredenheidsmetingen evalueert de herstelbemiddelaar ook regelmatig de samenwerking bij aanvang en in de loop van het bemiddelingsproces. Herstelbemiddelaars vragen op regelmatige basis aan de betrokken partijen hoe zij de contacten en samenwerking ervaren. Ze bewaken ook de vrijwillige deelname aan de herstelbemiddeling en streven ernaar om transparant en neutraal te werken, afgestemd op de behoeften van de partijen. Die continue evaluatie draagt bij aan de kwaliteitsbewaking gedurende het volledige proces. Aansluitend kunnen de betrokken partijen ook altijd een klacht neerleggen, rechtstreeks bij de herstelbemiddelaar of bij een andere persoon van de HCA-dienst of de voorziening waarvan de HCA-dienst deel uitmaakt. Partijen kunnen zich ook altijd richten tot Opgroeipunt van agentschap Opgroeien.

Het is niet alleen belangrijk om de betrokken partijen te bevragen, maar ook om andere partners te betrekken. Elke HCA-dienst gaat regelmatig in overleg met professionele partners, zoals het jeugdparket en de jeugdrechtbank. Tijdens die overlegmomenten evalueren ze de samenwerking en maken ze werkafspraken om kwaliteitsvolle trajecten te waarborgen. Ook jeugdadvocaten en consulenten van de sociale dienst van de jeugdrechtbank worden betrokken bij die evaluaties.

De HCA-diensten stellen jaarlijks een jaarverslag op voor het agentschap Opgroeien. Dat verslag bevat onder andere cijfers over de herstelbemiddeling: het aantal aanmeldingen, het aantal opgestarte en afgesloten trajecten en de resultaten daarvan. Die rapportage biedt waardevolle inzichten die helpen om actiepunten te formuleren. Waar tot nu toe elke HCA-dienst afzonderlijk een jaarverslag opstelt, bestaat binnen HCA Vlaanderen de ambitie om in de toekomst een gezamenlijk jaarverslag op Vlaams niveau te ontwikkelen. Een overkoepelend jaarverslag maakt het mogelijk om de praktijken in de verschillende arrondissementen te vergelijken en gemeenschappelijke actiepunten vast te stellen.

De coördinatoren van de HCA-diensten komen maandelijks samen voor overleg. Tijdens die bijeenkomsten bespreken ze de praktijk van herstelbemiddeling, maken ze concrete werkafspraken en zien ze erop toe dat de kwaliteit van de dagelijkse werking gewaarborgd blijft. Er wordt gestreefd naar een zekere uniformiteit, met respect voor de lokale praktijk en samenwerkingsverbanden van elke HCA-dienst.

Tot slot speelt de deontologische code een belangrijke rol. Herstelbemiddelaars werken conform de principes van een deontologische code: een verzameling van ethische regels voor een kwaliteitsvolle uitoefening van het beroep van slachtoffer-daderbemiddelaar. De code dient als leidraad voor correct handelen en biedt bescherming aan de herstelbemiddelaar. Ze is het resultaat van overleg tussen vertegenwoordigers van de bemiddelingssectoren voor minderjarigen, meerderjarigen en hun slachtoffers. De deontologische code beschrijft verder de grondhouding van de herstelbemiddelaar, de werkingsprincipes van een herstelbemiddeling, de omgang met vertrouwelijke informatie en het informeren van partijen over de bemiddelingsprocedure.

Aanvullend bestaat er een deontologische commissie. Die verstrekt adviezen over alle deontologische vragen van herstelbemiddelaars en hun werkgevers. De commissie waakt over de toepasbaarheid van de code en bestaat uit deskundigen op het gebied van ethiek, deontologie van bemiddeling en justitie en/of hulpverlening. Herstelbemiddelaars die in hun praktijk geconfronteerd worden met deontologische kwesties, kunnen die voorleggen aan de commissie. De commissie toetst de vraagstukken aan verschillende kaders, zoals de deontologische code, het decreet betreffende het jeugddelinquentierecht, het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en de rechtspositie van minderjarigen. Het doel van de commissie is om duidelijkheid te bieden en de toepassing van de deontologische code en de wettelijke kaders te bewaken, waarmee zij bijdraagt aan de kwaliteit en integriteit van de herstelbemiddeling.

4.3 Ruimte en infrastructuur

Naast competente medewerkers hebben en kwaliteit bewaken, zijn er ook enkele voorwaarden rond ruimte en infrastructuur.

Om het communicatieproces aan te vatten, zal de herstelbemiddelaar contact met de betrokken personen leggen via telefoon, e-mail of brief. Een goede telefoon- en internetverbinding is daarbij essentieel. Alle herstelbemiddelaars moeten dan ook een (werk)telefoon en e-mailadres hebben waarop zij gemakkelijk bereikbaar zijn.

Als de partijen, na dat eerste contact, openstaan voor herstelbemiddeling, kan de kennismakingsfase starten.

Kennismakingsgesprekken (en toekomstige gesprekken) kunnen thuis bij de betrokken partij plaatsvinden. Om bij hen thuis langs te kunnen gaan, heeft de herstellbemiddelaar een auto, fiets of openbaar vervoer nodig. Als de partijen dat liever hebben, kunnen die gesprekken ook plaatsvinden op de HCA-dienst zelf. Die locatie moet goed bereikbaar, neutraal en aangenaam zijn. Er zijn zowel grote als kleine ruimtes nodig, afhankelijk van het aantal deelnemers. Tijdens en na de herstellbemiddeling maakt de herstellbemiddelaar verslagen op, waarvoor een computer of laptop nodig is. Als er een rechtstreeks gesprek plaatsvindt, is een neutrale locatie vereist. Naast eigen ruimtes worden er ook lokale locaties gebruikt, zoals bibliotheken, plaatselijke OCMW's, CAW's, Huizen van het Kind enzovoort. De diensten hebben een lijst van geschikte locaties in hun werkgebied. Als de partij op geen enkele andere manier kan deelnemen aan de gesprekken, kan de herstellbemiddelaar die in uitzonderlijke gevallen online voeren. De coronapandemie was een voorbeeld van zo'n uitzonderlijke situatie.

In sommige gevallen heeft de bemiddelaar ook vertaalapps of tolken nodig als de betrokkenen geen of onvoldoende Nederlands spreken. In dat geval gaat de voorkeur uit naar tolken boven vertaalapps, al is het vaak duur om die in te schakelen.

4.4 Kostprijs

Herstellbemiddeling is een gratis aanbod voor zowel de minderjarige verdachte als het slachtoffer; zij hoeven niets te betalen. De dienst die de herstellbemiddeling faciliteert, draagt wel verschillende kosten. Die kosten omvatten loon- en werkingskosten, zoals benodigdheden voor het kantoor, technologie, opleidingskosten en vervoerskosten. Daarnaast zorgt de organisatie voor een geschikte locatie met kantoren en gespreksruimten, waar de herstellbemiddelaars hun gesprekken kunnen voeren en administratieve taken kunnen uitvoeren. De organisatie draagt ook de infrastructuurkosten.

Het agentschap Opgroeien subsidieert de HCA-diensten. Ze ontvangen financiering voor elke aanmelding vanuit het jeugdparket of de jeugdrechtbank, ongeacht de uitkomst van de herstellbemiddeling. Het 'Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de erkenningsvoorwaarden en de subsidiënormen voor voorzieningen in de jeugdhulp' regelt de subsidiëring en erkenning van de diensten. Als erkende voorziening van categorie 5 ontvangt de HCA-dienst een forfaitaire subsidie, berekend op basis van een vastgesteld aantal punten bij de erkenning. Voor elke herstellbemiddeling waarvoor de procureur des Konings, de jeugdrechter of de jeugdrechtbank een aanmelding doet, krijgt de HCA-dienst 2 punten.

Per punt waarvoor een HCA-dienst is erkend, wordt een forfaitaire subsidie van 687,12 euro toegekend. Als de gemiddelde anciënniteit van de gesubsidieerde personeelsleden meer dan 5 jaar bedraagt, wordt die subsidie per punt verhoogd met 13,36 euro.

4.5 Overdracht en implementatie

De HCA-diensten werken met een mandaat van het parket van de procureur des Konings en de jeugdrechtbank. Er moet met andere woorden eerst een klacht worden ingediend vooraleer een herstellbemiddeling kan plaatsvinden. Die gerechtelijke weg is nooit helemaal te vermijden, aangezien de HCA-dienst altijd een mandaat nodig heeft.

Overdracht en implementatie binnen de HCA-dienst

Het jeugddelinquentiedecreet¹⁶, de bijbehorende memorie van toelichting¹⁷ en de deontologische code¹⁸ vormen als het ware een starterspakket voor iedere herstelbemiddelaar. In die teksten komen de herstelgerichte attitude van de herstelbemiddelaar aan bod en ze lichten het (juridische) kader van de herstelbemiddeling toe. Om de herstelgerichte attitude eigen te maken, kunnen nieuwe herstelbemiddelaars een basisopleiding volgen. Die basisopleiding wordt jaarlijks georganiseerd voor beginnende herstelbemiddelaars uit verschillende HCA-diensten. Nieuwe herstelbemiddelaars worden daarnaast stapsgewijs ondergedompeld in het bemiddelen door middel van observaties, dossierbesprekingen, tandembemiddelingen (herstelbemiddeling met 2 herstelbemiddelaars), rollenspellen ... binnen de HCA-dienst waarin ze tewerkgesteld zijn. Iedere HCA-dienst heeft daarnaast een eigen draaiboek.

Overdracht en implementatie naar andere organisaties

Herstelbemiddeling kan interessant zijn buiten de juridische context. Hoewel herstelbemiddeling zoals we die binnen deze praktijkbeschrijving hebben omschreven zich binnen een juridisch kader situeert, hopen we lezers te inspireren om conflicten op een herstelgerichte manier te benaderen. Zo kun je bijvoorbeeld binnen de jeugdhulp, het onderwijs, het arbeidsleven ... kijken naar conflicten vanuit de herstelgerichte benadering. De sorrybox (www.sorrybox.be) biedt enkele zeer laagdrempelige manieren (bijvoorbeeld herstelkaartjes) om conflicten op een herstelgerichte manier te benaderen. De sorrybox voorziet daarnaast enkele teksten om de herstelgerichte filosofie in scholen te integreren bij het omgaan met conflicten¹⁹. De sorrybox biedt daarenboven een overzicht met vormingen en opleidingen rond herstel en het gebruik van de sorrybox²⁰.

¹⁶ [Decreet betreffende het jeugddelinquentierecht](#)

¹⁷ <https://www.vlaamsparlement.be/nl/parlementaire-documenten/parlementaire-initiatieven/1301692>

¹⁸ [Deontologische code - code de deontologie av-ag 16 12 2020.pdf](#)

¹⁹ [Sanctioneren of omgaan met conflicten op school. Op weg naar een herstelgericht beleid en De meerwaarde van een herstelgerichte schoolcultuur](#)

²⁰ [Opleiders sorrybox en herstel.xlsx](#)

5. Bronnen

- Aertsen, I. (2001). Herstelrecht in Europees perspectief | . *Panopticon*, 22, 409-422. <https://www.maklu-online.eu/nl/tijdschrift/panopticon/jaargang-volume-22/5-september-oktober-september-oktober-2001/herstelrecht-in-europees-perspectief/pdf/>
- Lauwaert, K., & Aertsen, I. (2001). Criminologie als bemiddeling. In Dupont, L. & Hutsebaut, F. (Eds.), *Herstelrecht tussen heden en verleden*, 33-55. Universitaire Pers Leuven.
- Aertsen, I., & Vanfraechem, I. (2011). Hersteldimensies in de slachtofferzorg. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 4(11), 46-58. https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/tijdschrift/herstelrecht/2011/4/TvH_1568-654X_2011_011_004_006.pdf
- Barton, C. (2000). Theories of restorative justice. *Australian Journal of Professional and Applied Ethics*, 2(1). http://www.voma.org/docs/barton_trj.pdf
- Becker, H.S. (1963). *Outsiders: Studies in the sociology of deviance*. Free Press Glencoe.
- Bijlsma, J. & Dierx, J. (2017) Mediation in Strafzaken, in: Brenninkmeijer, A. (red.), *Handboek Mediation*, 599-612. Den Haag: Sdu Uitgevers
- Bolitho, J. (2017). Inside the restorative justice black box. *International Review Of Victimology*, 23(3), 233-255. <https://doi.org/10.1177/0269758017714549>
- Bolívar Fernández, D. (2012). Victim-offender mediation and victim's restoration: a victimological study in the context of restorative justice. [PhD-proefschrift, Leuven: KU Leuven, Faculteit Rechtsgeleerdheid]. <https://lirias.kuleuven.be/retrieve/182720>
- Bosma, A. (2020). Een portret van het slachtoffer in het tijdschrift voor Herstelrecht. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 20(4), 73-80. <https://doi.org/10.5553/tvh/1568654x2020020004010>
- Braithwaite, J. (1989). *Crime, Shame and Reintegration*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brenning, K., Coorevits, N., Jolene, V.D.K., & Vansteenkiste, M. (2021). Hoe een ABC-mindset de klinische praktijk kan verrijken: inzichten en concrete handvatten vanuit de zelfdeterminatietheorie.

Tijdschrift Klinische Psychologie, 51(1), 22-34. <https://biblio.ugent.be/publication/8717671>

Bullens, F. (2003). Herstel en bemiddeling: spreken is goud? Orde van de dag, afl. 22, 7-21.

Bureau Statistische Analyse: Steundienst van het Openbaar Ministerie. (2023). Jaarstatistiek 2022 van de jeugdparketten: belangrijkste cijfers, vaststellingen en evoluties. https://www.ommp.be/sites/default/files/u108/jeugdnl_analysenota_2023.05.11.pdf

Buyl, J. (2020). Herstelbemiddeling in de praktijk.

<https://www.jeugdrecht.be/search/artikel/herstelbemiddeling-de-praktijk>

Christie, N. (2005). Conflict als eigendom. In Weijers, I. (red.), *Het herstelgesprek bij jeugdige delinquenten. Sleutelteksten uit het internationale debat*, 21-33. Uitgeverij SWP Amsterdam.

Cleven, I., Lens, K.M.E., & Pemberton, A. (2015). De rol van herstelbemiddeling in het strafrecht.

Eindrapportage onderzoek pilots over herstelbemiddeling. In Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatiecentrum. International Victimology Institute Tilburg.

Decr.VI. 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht (jeugddelinquentiedecreet), BS 26 april 2019, 40.831.

De Mesmaecker, V. (2013). Dat we op zo'n menselijke manier hebben kunnen praten. Ervaringen met herstelbemiddeling in Vlaanderen. *Panopticon*, 34(1), 19-41.

De Pauw, S. (2021). Herstelbemiddeling in het jeugddelinquentierecht. [Thesis].

[RUG01-003007901_2021_0001_AC.pdf](https://biblio.ugent.be/publication/8717671)

Dignan, J. (2005). Understanding victims and restorative justice. Maidenhead: Open University Press.

Dufraing, K. (2016). Empathy and active listening skills in mediation. In Bolivar, M. (ed.), *Empathy and Active Listening Skills in Mediation*, 87-102. Springer.

Elbers, N., & Becx, I. (2020). Secundaire victimisatie als probleem. Herstelrecht als oplossing? Een onderzoek naar de reikwijdte van secundaire victimisatie en herstelrecht in het straf-, civiel- en bestuursrecht in Nederland. Boom juridisch.

https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/112259255/Elbers_Becx_2020_Rapport_Secundaire_victimisatie_als_probleem_herstelrecht_als_oplossing_DEF.pdf

Elbers, N., Beex, I., & Lauwaert, K. (2020). Herstelrecht. In Bijleveld, C., Akkermans, A.J., Malsch, M., Marseille, B., & Smit, M., *Nederlandse Encyclopedie Empirical Legal Studies*. Den Haag: Boom juridisch.

https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/118670408/Elbers_Becx_Lauwaert_2020_De_effectiviteit_van_herstelrecht_in_Nederland_ELS_encyclopedie_def.pdf

Elbers, N., Beex, I., & Lauwaert, K. (2023). Herstelrecht. In What Works. Effectieve Ondersteuning Voor Slachtoffers, 179-193. Boom Criminologie.

https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/231519288/What_works_Hoofdstuk_09.pdf

Fellegi, B. (2008). De impact van herstelrecht verklaard: De wisselwerking tussen moraliteit, neutralisatie, schaamte en sociale bindingen. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 3(8).

Ferwerda, H., & Van Leiden, I. (2012). De schade hersteld? Een onderzoek naar herstelbemiddeling bij jeugdige delinquenten in Vlaanderen. Bekereeks.

Gavrielides, T. (2007). Restorative Justice Theory and Practice: Addressing the Discrepancy. Helsinki: European Institute for Crime Prevention and Control.

Glasl, F. (1997) Konfliktmanagement. Ein Handbuch fuer Fuehrungskraefte, Beraterinnen und Berater, 5., erweiterte Auflage, Bern: Verlag Paul Haupt.

Glasl, F. (2008). Conflict, crisis, catharsis: De transformatie van de dubbelganger. Uitgeverij Christofoor.

Glasl, F. (2009). Mediation zwischen Anspruch und Wirklichkeit: Eine Bestandsaufnahme in sieben Thesen. *Gesprächspsychotherapie und Personzentrierte Beratung*, 3(09), 129-130. https://www.gwg-ev.org/fileadmin/user_upload/Verlag_Shop/GwG-Verlag/ZS_3-09/GPB-3-2009-glasl.pdf

Goedseels, E. (2021). Anders omgaan met jongeren en jongvolwassenen met een psychische kwetsbaarheid: Een exploratief onderzoek. In nicc.fgov.be. Nationaal Instituut voor Criminalistiek en Criminologie. https://nicc.fgov.be/upload/publicaties/onderzoeksrapport_psychische_kwetsbaarheid_2021.pdf

Hansen, L., & Umbreit, H. (2018). *Restorative Justice in Practice: Evaluating What Works for Victims and Offenders*. American Psychological Association.

Kett, M., Beck, C., & Shoham, E. (2007). *Restorative justice and civil society*. Cambridge University Press.

Kool, R. (2009). Slachtofferemancipatie in machtskritisch perspectief. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 9(1), 52-57. https://www.bjutijdschriften.nl/tijdschrift/tijdschrift/herstelrecht/2009/1/TvH_1568-654X_2009_009_001_006.pdf

Lauwaert, K. (2009). *Herstelrecht en Herstelbemiddeling: Een Beschrijvende Studie*. Leuven: Leuven University Press.

Lauwaert, K., & Aertsen, I. (2016). The attitude of the mediator in restorative justice processes. In Walgrave, L. (ed.), *Restorative Justice, Self-interest and Responsible Citizenship*, 43-57. Routledge.

Laxminarayan, M., Lens, K., & Pemberton, A. (2015). Chapter 3. Victim-offender encounters in the Netherlands. In Bolívar, D., Aertsen, I., & Vanfraechem, I. (ed.), *Victims and restorative justice: an empirical study of the needs, experience and position of the victim within restorative justice practices. Country reports*, 96-132. Leuven: European Forum for Restorative Justice. https://www.euforumrj.org/sites/default/files/2019-11/report_victimsandrij-2_0.pdf

Légat, S., & Smits, I. (2013). *Projectmatig Wetenschappelijk Onderzoek: Een onderzoek naar de methodiek van herstelbemiddeling bij minderjarigen*. Katholieke Hogeschool Limburg vzw.

Lemert, E.M. (1951). *Social pathology: A systematic approach to the theory of sociopathic behavior*. New York: McGraw-Hill.

Mahoney, A.R. (1974). The Effect of Labeling upon Youths in the Juvenile Justice System: A Review of the Evidence. *Law & Society Review*, 8(4), 583. <https://doi.org/10.2307/3052885>

Mason, S., Turpin, G., Woods, D., Wardrope, J., & Rowlands, A. (2006). Risk factors for psychological distress following injury. *British Journal Of Clinical Psychology*, 45, 217-230.

Memorie van toelichting bij het ontwerp van decreet van de Vlaamse Gemeenschap 'betreffende het jeugddelinquentierecht van 25 juli 2018', Parl. St. Vlaams Parlement 2017-18, nr. 1670/1, 3-79.

Mestitz, A. (2005). A Comparative Perspective on Victim-Offender Mediation with Youth Offenders

Throughout Europe. In Mestitz, A. & Ghetti, S. (ed.), *Victim-Offender Mediation with Youth Offenders in Europe: An Overview and Comparison of 15 Countries*, 3-22. Springer, Dordrecht.

https://doi.org/10.1007/1-4020-3879-8_1

Nascimento, A.M., Andrade, J., & De Castro Rodrigues, A. (2023). The Psychological Impact of Restorative Justice Practices on Victims of Crimes – a Systematic Review. *Trauma Violence & Abuse*, 24(3), 1929-

1947. <https://doi.org/10.1177/15248380221082085>

O'Neil C.F. (1969). Working with families of delinquent boys. *Children* (Washington, D.C.), 16(5), 198-202.

Opgroeien. (2023). Cijferrapport Jeugddelinquentie. Geraadpleegd op 25 maart 2024, van

<https://www.opgroeien.be/kennis/cijfers-en-onderzoek/jeugddelinquentie>

Pleysier, S. (2015). Omgevingsanalyse Vlaams Jeugdrecht, Rapport 2: Jeugddelinquentie: Fenomeen en

Verklaringen. <https://www.law.kuleuven.be/isr/omgevingsanalyse-volledig-rapport-1>

Prein, H.C.M. (2005). Conflicten. In Brenninkmeijer, A.F.M., Bonenkamp, H.J. en Walters, H.C.M., & P. (ed.), *Handboek Mediation*, 3de editie, 39-62. Sdu Uitgevers.

Put, J. (2021). *Handboek Jeugdbeschermingsrecht* (4de editie). Die Keure.

Retzinger, S.M., & Scheff, T.J. (1996). Strategy for Community Conferences. Emotions and Social Bonds. In Galaway, B. & Hudson, J. (ed.), *Restorative Justice: International Perspectives*, 315-336. Monsey, NY: Criminal Justice Press.

Rosenberg, M.B. (2005). *We Can Work It Out. Resolving Conflicts Peacefully and Powerfully*. PuddleDancer Press.

Rosenberg, M.B. (2018). *Geweldloze communicatie. Ontwapenend, doeltreffend en verbindend*. Rotterdam: Lemniscaat.

Ryan, R.M., & Deci, E.L. (2017). Self-determination theory: Basic psychological needs in motivation, development, and wellness. New York: Guilford.

Snyder, E.C. (1971). The Impact of the Juvenile Court Hearing on the Child. *Crime & Delinquency*, 17(2), 180-190. <https://doi.org/10.1177/00112877101700207>

Steketee, M., Ter Woerds, S., Moll, M., & Boutellier, H. (2006). Herstelbemiddeling voor jeugdigen in Nederland. Een evaluatieonderzoek naar zes pilotprojecten. In repository.wodc.nl. Van Gorcum.
https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/1489/1164-volledige-tekst_tcm28-68093.pdf?sequence=2&isAllowed=y

Strang, H., Sherman, L., Angel, C.M., Woods, D.J., Bennett, S., Newbury-Birch, D., & Inkpen, N. (2006). Victim Evaluations of Face-to-Face Restorative Justice Conferences: A Quasi-Experimental Analysis. *Journal Of Social Issues*, 62(2), 281-306. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2006.00451.x>

Thibaut, J.W., & Walker, L. (1975). *Procedural justice: A Psychological Analysis*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.

Thibaut, J., & Walker, L. (1978). A Theory of Procedure. *California Law Review*, 66(3), 541.
<https://doi.org/10.2307/3480099>

Van Camp, T., & Wemmers, J. (2015). Herstelrecht en slachtoffers van geweldsmisdrijven. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 15(2), 10-20.
<https://doi.org/10.5553/tvh/1568654x2015015002003>

Van Dael, B. (2011). Bemiddeling in België: justitie ge(re)medieerd? Justice and Society: sociopolitical history of justice administration in Belgium (1795-2005). Programma Interuniversitaire attractiepolen – Belgische Staat – Programmatorische Overheidsdienst Wetenschapsbeleid.

Van Eynde, E. (2016a). Maintaining impartiality and ethical standards in mediation. In Hansen, L. & Umbreit, H. (ed.), *Restorative Justice in Practice: Evaluating What Works for Victims and Offenders*, 89-105. American Psychological Association.

Van Eynde, N. (2016b). De figuur van de bemiddelaar. *Tijdschrift voor Herstelrecht*, 16(3), 76-79.
<https://doi.org/10.5553/tvh/1568654x2016016003011>

Van Garsse, L. (2008). De implementatie van de herstelbemiddeling: veranderingsmanagement in samenspraak. *Panopticon*, 29(5).
<https://www.maklu-online.eu/nl/tijdschrift/panopticon/jaargang-volume-29/5-september-oktober-september-october-2008/de-implementatie-van-de-herstelbemiddeling-verande/pdf/>

- Van Garsse, L., Goosen, T., & Berghmans, M. (2005). Een overzicht van de herstelgerichte bemiddelingsprojecten. In Kools, L. (red.), *Bemiddeling en herstel in de strafrechtsbedeling*, 114-147. die Keure.
- <https://bib.kuleuven.be/rbib/collectie/archieven/boeken/kools-bemiddelingherstel-2005.pdf>
- Vansteenkiste, M., & Soenens, B. (2015). Vitamines voor groei: ontwikkeling voeden vanuit de Zelf-Determinatie Theorie. Acco.
- Van Stokkom, B. (2023). Confronteren en heroriënteren. *Tijdschrift voor Criminologie*, 65(3), 321-336.
- <https://doi.org/10.5553/tvc/0165182x2023065003003>
- Walgrave, L. (2000). Met het oog op herstel: bakens voor een constructief jeugdsanctierecht. Leuven University Press.
- Walgrave, L. (2016). The role of the mediator in restorative justice. In Aertsen, I., Goethals, J. & Van Den Wyngaert, C. (ed.), *Restorative Justice and Youth Offenders: A Restorative Approach to Youth Crime*, 67-81. Routledge.
- Wijers, M., & Boer, M.D. (2010). Een keer is genoeg: verkennend onderzoek naar secundaire victimisatie van slachtoffers als getuigen in het strafproces. Utrecht: WODC.
- Zebel, S. (2012). Een quasi-experimentele studie naar de effecten van de Nederlandse slachtoffer-dadergesprekken. In *Slachtoffer-dadergesprekken in de schaduw van het strafproces*, 21-44. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- https://www.researchgate.net/publication/313549882_Een_quasi-experimentele_studie_naar_de_effecten_van_de_Nederlandse_slachtoffer-dadergesprekken
- Zehr, H. (2005). Beginselen van herstelrecht. In Weijers, I. (red.), *Het herstelgesprek bij jeugdige delinquenten. Sleutelteksten uit het internationale debat*, 37-46. Uitgeverij SWP Amsterdam.

6. Contactgegevens

Wie maakte de beschrijving op?

Naam: Ben Heymans (Elegast) en Katrijn Gijbels (BAAL), namens HCA Vlaanderen

Uitvoerende organisatie: Alba, COHEsie, ADAM, CAFT, BAAB, Elegast vzw, BIC, BAAL, vzw Parcours, DIVAM

Adres:

Alba (Leuven: Brusselsesteenweg 78, 3020 Herent, Brussel: Vanderlindenstraat 17, 1030 Schaarbeek)

COHEsie (CJGB, Hendrik Consciencestraat 9, 8500 Kortrijk)

ADAM (CAW Antwerpen, Uitbreidingstraat 392, 2600 Antwerpen)

CAFT (Cirkant, De Merodelei 116, 2300 Turnhout)

BAAB (De Patio, Duinenabdijstraat 13, 8000 Brugge)

Elegast (Belgiëlei 203, 2018 Antwerpen)

BIC (Emmaüs, Jubellaan 300, 2800 Mechelen)

BAAL (Jongerenwerking Pieter Simenon, Via Media 2, 3500 Hasselt)

Parcours (Dok-Noord 4, 9000 Gent)

DIVAM (VOT, Poperingseweg 30, 8900 Ieper)

E-mail: katrijn.gijbels@baallimburg.be

Telefoonnummer: 011 45 00 61 en 0473 50 26 82

7. Bijlage

DOSSIER BEHANDELD DOOR

Jongere en ouders
Straatnaam huisnummer
Postcode Stad

NUMMER BEHANDELEND KABINET

DATUM
05/06/25

REFERTE PARKET

REFERTE HCA

Betreft: Aanbod herstelbemiddeling

Geachte ouder(s)
Beste *naam jongere*

Ik schrijf u naar aanleiding van de feiten van *kwalificatie feiten* te *plaats feiten* op datum van *datum feiten*, waarbij *jongere* als verdachte was betrokken.

Als procureur des Konings is het mijn wettelijke taak een beslissing te nemen over het verdere verloop van dit dossier. Naar mijn mening is een bemiddeling tussen de partijen zinvol. Met het resultaat kan rekening worden gehouden bij de verdere gerechtelijke afhandeling van de zaak.

Met de hulp van de bemiddelingsdienst *naam HCA-dienst* kunnen benadeelde(n) en verdachte op zoek gaan naar een vorm van herstel voor de gevolgen van de feiten. De verdachte krijgt de kans om zijn verantwoordelijkheid op te nemen voor het mogelijke herstel van de schade. De bemiddeling is gratis en deelname vrijwillig. U kan op elk moment het bemiddelingsproces stopzetten. Rechtstreeks contact tussen benadeelde(n) en verdachte is niet noodzakelijk voor de bemiddeling. De inhoud van de gesprekken is vertrouwelijk.

Wat kan u hiervoor doen?

1. U kan raad inwinnen bij een advocaat voor u op het voorstel van de bemiddeling ingaat. Gedurende de hele duur van de bemiddeling hebt u recht op bijstand van de advocaat.
2. Indien u minderjarig bent **moet** u zich wenden tot een advocaat om dit aanbod te bespreken. Er werd *naam jongere* een advocaat toegewezen via het Bureau voor Juridische Bijstand. Deze bijstand is gratis. Uw advocaat is: *gegevens advocaat*
3. U hebt **15 werkdagen bedenktijd** om al dan niet op het voorstel in te gaan.
4. **Indien u op het aanbod wenst in te gaan, neemt u contact op met de bemiddelingsdienst naam HCA-dienst.**

U kan het dossier komen inkijken op het jeugdparket, *adres jeugdparket*. U dient hiervoor een afspraak te maken via het mailadres *e-mailadres jeugdparket*. Deze toelating is strikt persoonlijk. U dient deze brief en uw identiteitskaart mee te brengen.

Hoogachtend,
Voornaam Achternaam - procureur des Konings